

ŚIST

Świętokrzyski Instytut Samorządu Terytorialnego

Paweł Dziekański, Andrzej Pawlik

Zróźnicowanie i przestrzenna polaryzacja sytuacji dochodowej
gmin województwa świętokrzyskiego w okresie pandemii Covid 19

Kielce 2021

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Rozwoju Organizacji
Obywatelskich na lata 2018 – 2030

Program Rozwoju
Organizacji
Obywatelskich
na lata 2018–2030
PROO

Spis treści

Wstęp	3
Metoda badawcza	7
Dochody ogółem	9
Dochody z udziału w podatkach centralnych	23
Dotacje	37
Subwencje	44
Podsumowanie	51
Spis tabel	53
Spis rysunków	54
Spis literatury	55

Wstęp

O wielowymiarowości procesu rozwoju świadczą działania gmin i powiązane ze sobą czynniki ekonomiczne, społeczne, infrastrukturalne, naturalne jak również osiągnięte korzyści w aspekcie przestrzennym, społecznym i gospodarczym. Działania te koncentrują się najczęściej wokół celów, wśród których wyróżnić należy trwały rozwój, wzrost dochodów mieszkańców i budżetu oraz rozwój przedsiębiorczości.

Różnorodność działań gmin sprawia, że ocena w jaki sposób wpływają one na efektywność funkcjonowania nie jest sprawą łatwą. Specyficznymi uwarunkowaniami oceny działań gmin są: nadrzędny charakter zadań społecznych, powszechna dostępność usług użyteczności publicznej, równoprawne korzystanie z usług użyteczności publicznej przez wszystkich obywateli, ciągłość świadczenia usług użyteczności publicznej, stały charakter prowadzonej działalności itd.¹. Istnienie różnic w rozwoju jednostek jest zjawiskiem obiektywnym, natomiast ich pomiar jest obciążony subiektywizmem. Jego siłę determinują czynniki gospodarcze, finansowe, społeczne jak i zasób informacji, którym podmioty dysponują.

A. Łuczyszyn podkreśla złożoność i dynamikę przedmiotu oddziaływania w polityce rozwoju lokalnego oraz wielowymiarowość procesów zachodzących w lokalnej gospodarce. Wobec konieczności określania właściwych relacji między poszczególnymi celami rozwoju na płaszczyznach: społecznej, gospodarczej i środowiskowej skuteczna realizacja polityki rozwoju jest szczególnie trudnym wyzwaniem dla władz samorządowych². Wymaga to posiadania w warunkach dynamiki zmian i ich wpływu na stosunki ekonomiczne w lokalnej przestrzeni społeczno-ekonomiczno-środowiskowej, wielu informacji, które powinny stanowić wielowymiarową przestrzeń wsparcia procesu decyzyjnego władz lokalnych. Problemem, w warunkach asymetrii lokalnej gospodarki staje się ustalenie zmiennych cząstkowych służących do analizy zjawiska. Zbyt duża liczba zmiennych czy zła jakość zmiennych prowadzą do mało realnej oceny i złych decyzji władz lokalnych³.

Gmina jest specyficzną do zarządzania organizacją, działającą w szybko zmieniających się i często nieprzewidywalnych warunkach związanych z jej otoczeniem. Efektywne wykonanie przekazanych zadań wymaga także zapewnienia środków na ich realizację. Mogą to być środki w formie: dochodów własnych, subwencji ogólnej, dotacji celowych z budżetu państwa. Są one determinowane zarówno przez zwiększający się zakres środków redystrybuowanych i alokowanych przez władze lokalne, jak i ich znaczenie dla codziennego życia obywateli. Gmina to system społeczno-gospodarczy, w którym oprócz obszaru i mieszkańców funkcjonują organy gminy (uchwałodawczy i wykonawczy) oraz jednostki organizacyjne⁴. Odpowiada ona za wszystkie sprawy o zasięgu lokalnym i stworzenie warunków

¹ A. Styś 1996, (red.), Marketing usług, Wyd. AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław, s. 111.

S. Owsiak, 1997, Finanse publiczne. Teoria i praktyka, PWN, Warszawa, s. 19-25.

M. Bednarczyk, 2001, Organizacje publiczne, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa – Kraków, s. 21.

² A. Łuczyszyn, 2013, Nowe kierunki rozwoju lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem peryferyjnych ośrodków w metropoliach. CeDeWu.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa, s. 129.

³ Z. Szymła, 2000, Determinanty rozwoju regionalnego, Wrocław, s. 59.

⁴ M. Jastrzębska, Zarządzanie finansami gmin. Aspekty teoretyczne, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 1999, s. 7.

optymalnego środowiska życia i zamieszkania mieszkańców⁵. Jest to podstawowe zadanie władz samorządowych, wśród których chodzi o tworzenie walorów użytkowych terenu, takich jak warunki: zamieszkania, pracy i obsługi mieszkańców⁶. Od umiejętności gospodarowania zasobami i od tego, jak gmina będzie wykorzystywać swoje szanse zależy jej rozwój.

Gminy powinny prowadzić działania, które zapewnią ciągłość w dostępie oraz odpowiednią jakość usług publicznych świadczonych na rzecz społeczności lokalnej. Zasoby endogeniczne, w tym środki finansowe, są podstawą i niezbędnym warunkiem realizacji zadań ustawowych oraz podejmowanych działań inwestycyjnych. Problemem władz gminnych są niskie zasoby finansowe co utrudnia kreowanie rozwoju lokalnego. Od umiejętności gospodarowania zasobami i od tego, jak gmina będzie wykorzystywać swoje szanse, zależy jej rozwój. Każda gmina jest zobowiązana realizować te same zadania nałożone przepisami prawa. Realizuje je we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Czynniki różnicującymi sposób wykonywania poszczególnych zadań są możliwości finansowe gminy oraz faktyczne potrzeby mieszkańców i podmiotów gospodarczych działających na jej terenie. Zadania gminy można podzielić na pozyskiwanie środków finansowych i dokonywanie wydatków, obsługę klienta, bezpieczeństwo i porządek oraz działalność operacyjną.

Gminy są ośrodkami życia gospodarczego, społecznego czy kulturalnego. Skupiają one aktywności gospodarcze i społeczne, to w nich obserwuje się dysproporcje w zakresie posianego potencjału. Gminy odgrywają zasadniczą rolę w systemie gospodarczym i społecznym kraju. Stanowią one ośrodki aktywności gospodarczej i kulturowej. Wielowymiarowość działań lokalnych sprawia, że ich kwantyfikacja jest dużym wyzwaniem metodycznym dla każdego badacza. Wielowymiarowość procesów społecznych, gospodarczych i przestrzennych składających się na działania jednostek samorządu terytorialnego (JST) sprawia, że efektywność ich jest wynikiem działalności różnych podmiotów władzy publicznej, firm, instytucji i mieszkańców regionu⁷.

Zasoby lokalne gmin determinują poziom rozwoju i efektywności działania. Należy szukać prawidłowości objaśniających zróżnicowanie przestrzenne ich rozwoju, ale także jego struktur i uwarunkowań lokalnych. Istnienie różnic w rozwoju jednostek jest zjawiskiem obiektywnym, natomiast ich pomiar jest obciążony subiektywizmem. Jego siłę determinują czynniki gospodarcze, finansowe, społeczne, jak i zasób informacji, którym podmioty dysponują. Czynniki rozwoju z punktu widzenia gminy mogą mieć charakter zarówno wewnętrzny jak i zewnętrzny i powinny stanowić zrównoważoną całość.

Bezpieczeństwo finansowe w ujęciu finansów to gwarancja istnienia i rozwoju instytucji - organizacji. Odnosi się to do ogółu decyzji finansowych, które podejmujemy w związku z gospodarowaniem majątkiem. Bezpieczeństwo finansowe oznacza brak zagrożeń w sferze finansów publicznych⁸. Lokalny wymiar bezpieczeństwa wciąż zyskuje na znaczeniu ze względu na trendy społeczno-cywilizacyjne oraz

⁵ USTAWA z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95

⁶ Por. M. Majchrzak, A. Zalewski (red.), Samorząd terytorialny a rozwój lokalny, SGH, Warszawa 2000, s. 46.

⁷ P. Dziekański, OCENA EFEKTYWNOŚCI FUNKCJONOWANIA GMIIN WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W ŚWIETLE EKONOMII INSTYTUCJONALNEJ (ANALIZA WIELOWYMIAROWA)

⁸ R. Bartkowiak, J. Ostaszewski, 2011, Ekonomia, nauki o zarządzaniu, finanse i nauki prawne wobec światowych przemian kulturowych, społecznych, gospodarczych i politycznych, Oficyna Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa, s. 11.

wzrost znaczenia regionu w aspekcie ekonomiczno - gospodarczym i społecznym. W ujęciu lokalnym bezpieczeństwo dotyczy ludzi, grup ludzi, różnych organizacji oraz sformalizowanych i terytorialnie rozpoznawalnych struktur administracyjnych jak gmina, powiat i województwo⁹.

Sytuacja finansowa jest względną oceną finansów gminy, czyli możliwości do zapewnienia bezpieczeństwa finansowego. Bezpieczeństwo to obejmuje zdolność do realizacji zadań i wiarygodność dotyczącą możliwości spłaty zobowiązań zarówno obecnych, jak również przyszłych¹⁰. Sytuacja finansowa to stan finansów w określonym przedziale czasowym. O jej poziomie świadczy m.in. zdolność do osiągnięcia równowagi budżetowej czy też powiększenia majątku gminy. Do analizy sytuacji finansowej wykorzystuje się m.in. takie parametry jak: poziom dochodów gminy, samodzielność finansowa jednostki, wielkość wydatków inwestycyjnych, zdolność do pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, osiągnięty przez gminę wynik finansowy¹¹. J.W. Douglas i R.K. Gaddie odnoszą sytuację finansową do możliwości terminowego wypełniania zobowiązań finansowych i zapewnienia ciągłości w świadczeniu usług na rzecz lokalnej społeczności¹². Dochody i wydatki, opodatkowanie oraz zadłużenie, kształtują poziom sytuacji finansowej¹³.

Istnieje także potencjalna niewypłacalność samorządu lub niezdolności do realizacji jego zadań własnych akcentująca kontekst ograniczoności zasobów w ekonomii w tym zasobów finansowych. Jak wskazują Hendrick czy Cabaleiro-Casal i in. sytuacja finansowa nie może być opisana za pomocą jednowymiarowej przestrzeni (jednego wskaźnika). Wartość miary sytuacji finansowej gminy może posłużyć jako narzędzie do badania, w jaki sposób różne czynniki mają na nią wpływ i jak wygląda realizowana polityka finansowa¹⁴. Dochody i wydatki, opodatkowanie, zadłużenie są złożoną i wielowymiarową koncepcją o różnych ramach czasowych i są powiązane dlatego muszą być analizowane i oceniane łącznie¹⁵.

Finanse pozwalają dokonać całościowej oceny działania gmin i ich możliwości rozwojowych¹⁶ oraz realizacji zadań publicznych, a także decydują o warunkach gospodarczego rozwoju lokalnego¹⁷. Dzięki ocenie sytuacji finansowej gminy możliwa jest kontrola stanu finansów, a także analiza i diagnoza następstw

⁹ W. Kitzler, 2010, Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji, TWO, Zeszyt Problematyki 1(61), s. 18.

P. Dziekański., 2014, Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej, „Kultura bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, nr 16.

¹⁰ Stanny, M., Strzelczyk, W. (2018). *Kondycja finansowa samorządów lokalnych a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich. Ujęcie przestrzenne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.

¹¹ L. Ossowska, A. Ziemińska, 2010, Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, *Journal of Agribusiness and Rural Development* 4(18), s. 73-74.

¹² J.W. Douglas, R.K. Gaddie, State rainy day funds and fiscal crises: Rainy day funds and the 1990–1991 recession revisited, *Public Budgeting & Finance*, t. 22, <https://doi.org/10.1111/1540-5850.00063> (2002).

¹³ R. Hendrick, 2004, Assessing and measuring the fiscal health of local governments, *Urban Affairs Review*, t. 40, nr 1, <https://dx.doi.org/10.1177/1078087404268076>.

¹⁴ R. Cabaleiro-Casal, E.J. Buch-Gómez, Vaamonde Liste A., Developing a Method to Assessing the Municipal Financial Health, *American Review of Public Administration*, t. 43, nr 6, <https://doi.org/10.1177/0275074012451523> (2013).

¹⁵ R. Hendrick, Assessing and measuring the fiscal health of local governments, *Urban Affairs Review*, t. 40, nr 1, <https://dx.doi.org/10.1177/1078087404268076> (2004).

¹⁶ E. Wojciechowski, 2012, Zarządzanie w samorządzie terytorialnym, Warszawa, s. 234.

¹⁷ J. Zawora, P. Zawora, 2014, Stan finansów samorządowych u progu nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014–2020, *Przedsiębiorstwo i Region*, nr 6/2014, 59-70.

finansowych działań i realizowanych zadań. Do analizy sytuacji finansowej wykorzystuje się m.in.: poziom dochodów gminy, samodzielność finansową jednostki, wielkość wydatków inwestycyjnych, zdolność do pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych czy osiągnięty przez gminę wynik finansowy. Sytuację finansową jednostek może kształtować także ich położenie geograficzne.

Jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań. Ustawa z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, która określa: źródła dochodów, zasady ustalania subwencji ogólnych, zasady i tryb przekazywania subwencji ogólnych, zasady i tryb udzielania dotacji, zawiera wykaz dochodów gmin, powiatów i województw samorządowych w podziale na dochody stale występujące (określane jako dochody zwyczajne) i dochody, które jednostki mogą uzyskiwać w określonych warunkach, określane jako dochody nadzwyczajne.

W art. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego do źródeł dochodów gminy zaliczono: 1) dochody własne, 2) subwencję ogólną, 3) dotacje celowe z budżetu państwa. Dochody przekazywane jednostkom samorządu terytorialnego za pośrednictwem budżetu państwa, mające charakter zewnętrzny, wpisują się jednoznacznie w instrumentarium polityki rozwoju, mimo ich niewątpliwie ograniczającego charakteru w zakresie samodzielności finansowej tych jednostek. Dochody te pełnią jednocześnie funkcję wsparcia wybranych obszarów problemowych.

Metoda badawcza

Współcześnie wskazuje się, iż ocena efektywności organizacyjnej wymaga stosowania miar finansowych i pozafinansowych przy czym te ostatnie uzupełniają ograniczenia miar tradycyjnych i finansowych¹⁸. Gminy są organizmem skomplikowanym, podlegającym dynamicznym przemianom do zrozumienia których potrzeba interdyscyplinarnej wiedzy. Uwzględnianie skutków pojawiających się oddziaływań jest warunkiem utrzymania wyznaczonego kierunku rozwoju.

Podstawę przedstawionej analizy stanowiły dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS. Wybór zmiennych był uwarunkowany dostępnością danych wtórnych gromadzonych w układzie gmin.

Dane empiryczne zostały zgromadzone w ujęciu przestrzennym 102 gmin województwa świętokrzyskiego.

Zakres badania obejmował lata 2017-2020 (okres covid 19 i aktualny).

Poziom sytuacji finansowej kształtuje samodzielność finansowa, wypłacalność budżetowa, poziom transferów budżetowych, poziom zrównoważonego rozwoju. Celem opracowania jest diagnoza i określenie przyczyn przestrzennego zróżnicowania sytuacji finansowej gmin województwa świętokrzyskiego oraz ocena kształtowania się przestrzennego zróżnicowania ich dochodów i wydatków. W relacji celu badań postawiono pytania badawcze:

1. Jaki jest rozkład przestrzenny dochodów, wydatków budżetowych gmin województwa świętokrzyskiego?
2. Które elementy budżetów gmin w największym stopniu wyjaśniają ich sytuację finansową?
3. W jaki sposób typ gminy (wiejska, miejska, miejsko-wiejska) kształtuje elementy ich budżetów?

Zastosowano metodę analizy opisowej, studium literatury dotyczącej finansów lokalnych i prawa. Zaprezentowano wykresy i mapy przestrzennego zróżnicowania badanego zjawiska. Analizy dokonano w obszarze następujących zmiennych:

Dochody ogółem

Dochody własne

Dochody PIT, CIT

Dotacje

Subwencje

¹⁸ M. Bratnicki, A. Frączkiewicz-Wronka, Efektywność organizacyjna i zarządzanie publiczne – wyłaniające się koncepcje, kluczowe wyzwania i kierunki dalszych badań w obszarze pomiaru efektywności, „Organizacja i Kierowanie” 2006, nr 3 (125), s. 17–32.

Wydatki: ogółem, bieżące i inwestycyjne.

Przedstawiono także miary statystyki opisowej, wykres rozrzutu z linią dopasowania, dynamikę zmian zjawiska, mapy przestrzennego zróżnicowania, histogram (wg analizowanego roku) oraz wykres ramkawy¹⁹.

Uzyskane wyniki analiz pozwalają opisać procesy społeczno-gospodarcze w skali regionalnej oraz zmiany w obszarze sytuacji finansowej (gospodarczej, infrastrukturalnej, demograficznej, rynku pracy, środowiska naturalnego) w zależności od zakresu przyjętych do analizy danych. Mogą one posłużyć władzom samorządowym regionu do oceny trafności podjętych w przeszłości decyzji oraz skuteczności zastosowanych w przeszłości instrumentów zarządzania regionem. Pozwolą także wskazać słabsze i lepsze obszary działania jednostki, zaliczyć jednostkę do odpowiedniej grupy rozwoju. Obecnie obserwuje się potrzebę identyfikacji relacji zachodzących pomiędzy sytuacją finansową samorządów gminnych a ich rozwojem.

¹⁹ Dziekański P., 2016, Spatial changes and assessment of the financial condition of local government units in the context of the income structure. In: Formankova S., International Conference on Management (ICoM), Trends of Management in the Contemporary Society (Peer-Reviewed Conference Proceedings), Brno 2016, Publisher: Mendelova univerzita v Brně, ISBN 978-80-7509-451-3

E. Nowak, 1990, Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych, PWE, Warszawa, s. 190.

A. Zeliaś, A. Malina, 1997, O budowie taksonomicznej miary jakości życia. Syntetyczna miara rozwoju jest narzędziem statystycznej analizy porównawczej, Taksonomia z. 4

Dochody ogółem

Zainteresowanie finansami gmin uwarunkowane jest rolą samorządu terytorialnego we wspieraniu i kreowaniu lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Z analiz prowadzonych przez P. Churskiego i współautorów oraz P. Dziekańskiego i M. Stanny wynika, że istotnym czynnikiem rozwoju są finanse. Wskazani autorzy skupili się w badaniach na kwestiach dochodów samorządów gminnych i wydatkach inwestycyjnych, akcentując ich znaczenie z punktu widzenia możliwości potencjalnego finansowania prorozwojowych zadań samorządów²⁰.

W funkcjonowaniu gmin specjalnego znaczenia nabiera zarządzanie środkami finansowymi, które oddziałują na sytuację ekonomiczną samorządu, warunki realizacji zadań i osiągnięcie założonych celów. Interpretacja ich wysokości i struktury w poszczególnych latach nie jest jednoznaczna np. z uwagi na zaciągnięte kredyty i pozyskane środki UE, ponieważ inwestycje są realizowane i rozliczane w okresie kilkuletnim. Strona dochodowa warunkuje część wydatkową co potwierdza, że oba strumienie są ze sobą powiązane.

Sytuacja finansowa gmin przekłada się na dysproporcje w zakresie poziomu rozwoju, jakości życia mieszkańców czy możliwości zaspokajania potrzeb lokalnych²¹. Istotne jest uzyskanie danych o możliwych zagrożeniach, które mogą skutkować pogorszeniem sytuacji finansowej samorządu²². W procesie kształtowania i wydatkowania środków finansowych ważna jest baza dochodowa, którą dysponuje samorząd oraz jej stabilność, a także dynamika zmian i struktura dochodów²³. Cechą sytuacji finansowej gmin województwa świętokrzyskiego jest silne zróżnicowanie regionalne i miejsko-wiejskie. Zróżnicowanie międzyregionalne jest pochodną czynników historycznych, renty położenia, działań rozwojowych czy wysokości dochodów jednostek danego szczebla²⁴.

Dochody budżetowe są źródłem informacji o ogólnym obrazie gmin oraz kształtują kierunki wydatkowania środków finansowych. Świadczą one o aktywności gospodarczej mieszkańców i ich stanie posiadania (poziom podatków i opłat lokalnych)²⁵. Stabilność dochodów budżetowych i co za tym idzie samodzielność finansowa gmin, w dużej mierze warunkują prawidłowy proces świadczenia usług publicznych. W istotny sposób oddziałują również na zdolność realizacji zadań o charakterze rozwojowym w ujęciu

²⁰ M. Stanny, W. Strzelczyk, Zróżnicowanie przestrzenne sytuacji dochodowej gmin a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich w Polsce, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu Roczniki Naukowe, tom XVII, zeszyt 4 / 2015; M. Stanny, Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, IRWiR PAN, Warszawa 2013; B. Filipiak, Efektywność w zarządzaniu finansami samorządowymi. Skutek kryzysu czy obiektywna konieczność? Zeszyty Naukowe / Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, nr 10/2011, s. 223-236

²¹ A. Sobczyk, Rozwój lokalny – wybrane problemy finansowania, [w:] Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 81, Warszawa 2010, s. 125-136;

²² B. Filipiak (red.), Metodyka kompleksowej oceny gospodarki finansowej jednostki samorządu terytorialnego, Difin, Warszawa 2009.

²³ M. Dylewski, B. Filipiak, M. Gorzałczyńska-Koczkodaj, Metody analityczne w działalności jednostek podsektora samorządowego, Difin, Warszawa 2010, s. 74-76.

²⁴ L. Ossowska, A. Ziemińska, Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, Journal of Agribusiness and Rural Development 4(18) 2010, s. 73-74.

²⁵ Por. P. Samuelson, W. Nordhaus, 2002, Ekonomia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Ustawa z dnia 13 listopada 2004 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, art. 4 (Dz.U. Nr 203. poz. 1966).

M. Kosek-Wojnar, K. Surówka, 2002, Finanse samorządu terytorialnego, AE Kraków, s. 69 i n.

długookresowym²⁶. Z punktu widzenia potencjału rozwojowego województwa świętokrzyskiego niekorzystnym uwarunkowaniem jest niska efektywność struktury gospodarki i rynku pracy, stały odpływ jego mieszkańców do innych regionów czy niski poziom innowacyjności. Charakter problemów niekorzystnie wpływających na sytuację społeczno-gospodarczą i perspektywy rozwoju województwa w znacznej mierze mają wymiar strukturalny, będący konsekwencją historycznych uwarunkowań.

Poziom dochodów ogółem per capita wahała się w granicach od 4 192.19 (Opatów(3)) do 8 684.70 (Sitkówka-Nowiny (2)) w roku 2020 zob. tabela. Analiza poziomu dochodów ogółem per capita i analiza dynamiki, wskazuje na wzrost zróżnicowania gmin w analizowanym zakresie. W dłuższym okresie czasu względna stabilność w badanym zakresie może skutkować spadkiem bazy ekonomicznej czyli ważnego potencjału decydującego o rozwoju.

Tabela 1. Poziom dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg roku 2020)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Sitkówka - Nowiny (2)	7 415.88	8 146.26	8 211.42	8 684.70	0.06	0.01	0.1	0.07	0.17
Raków (2)	4 542.81	4 645.04	6 455.31	7 967.64	0.23	0.39	0.02	0.72	0.75
Kielce (1)	6 216.60	6 494.58	7 636.28	7 806.72	0.02	0.18	0.04	0.2	0.26
Pońaniec (3)	5 924.16	6 517.85	7 570.90	7 115.07	-0.06	0.16	0.1	0.09	0.2
Górnica (2)	4 170.96	4 808.36	5 878.26	7 022.07	0.19	0.22	0.15	0.46	0.68
...									
Bliżyn (2)	3 344.44	3 937.41	4 470.51	4 341.30	-0.03	0.14	0.18	0.1	0.3
Ćmielów (3)	3 514.23	3 761.93	4 050.75	4 315.64	0.07	0.08	0.07	0.15	0.23
Stąporków (3)	3 426.57	3 603.29	4 147.70	4 311.29	0.04	0.15	0.05	0.2	0.26
Tarłów (2)	3 592.36	3 868.84	4 208.05	4 236.51	0.01	0.09	0.08	0.1	0.18
Opatów (3)	3 520.84	3 936.62	4 331.17	4 192.19	-0.03	0.1	0.12	0.06	0.19

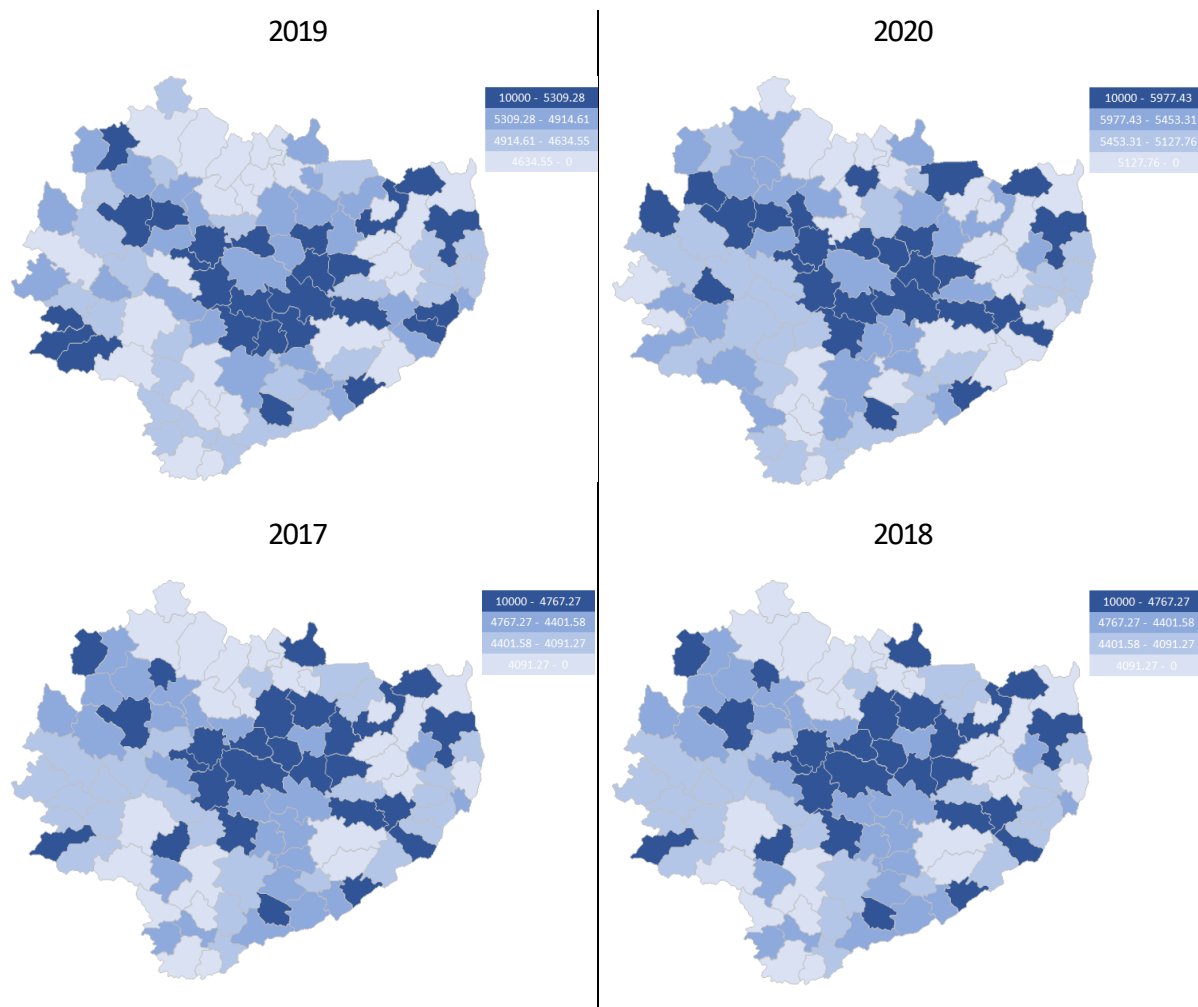
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 1 przedstawia klasyfikację gmin województwa świętokrzyskiego ze względu na poziom dochodów ogółem per capita (kolor ciemno niebieski oznacza jednostki najlepsze, kolor jaśniejszy jednostki słabsze). Klasyfikację gmin przeprowadzono na podstawie kwartyli, które stanowiły wartości progowe dla kolejnych grup.

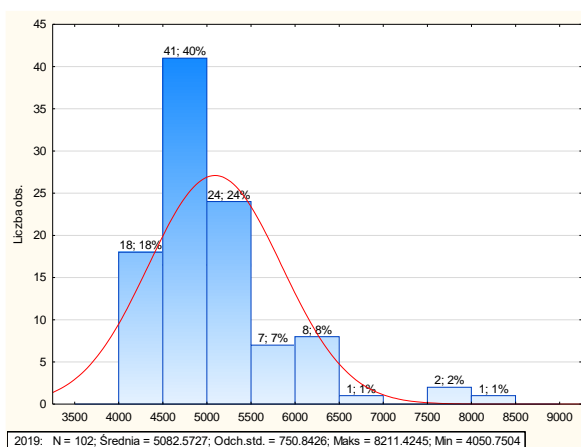
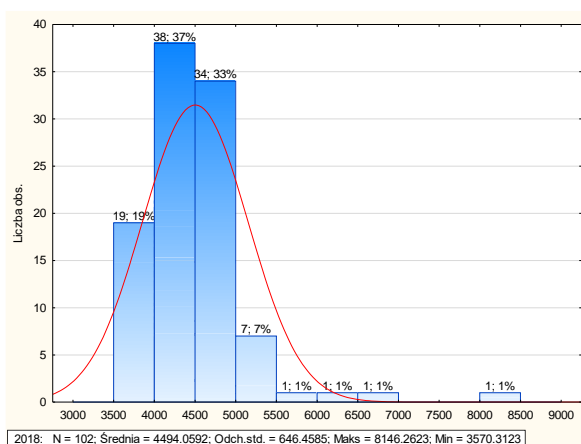
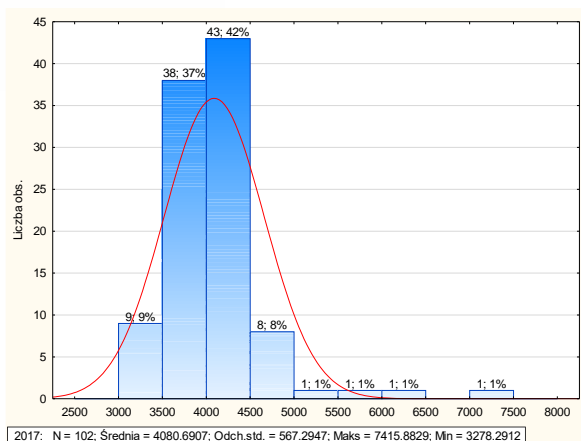
²⁶ Por. K. Surówka, 2013, Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne Warszawa.

K. Surówka, 2014, Samorząd terytorialny w Polsce w dobie spowolnienia gospodarczego, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, 3, s. 366-378.

W grupie pierwszej znalazły się gminy w których wzrasta znacząco funkcja przemysłowa, turystyczna i usługowa kosztem funkcji rolniczej: Kielce, Połaniec i Sitkówka-Nowiny. W słabszej sytuacji są gminy o typowej funkcji rolniczej.

Rysunek 1. Przestrzenne zróżnicowanie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

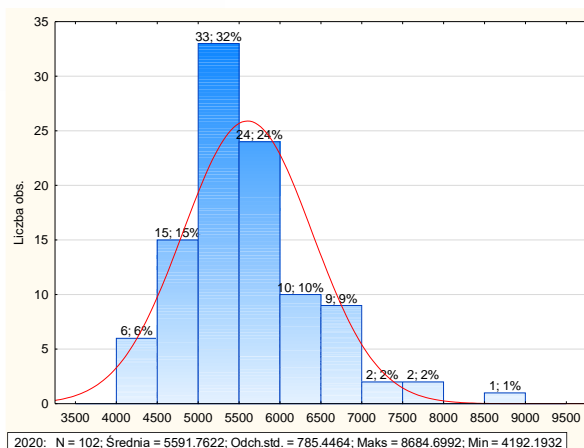

Rozkład dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego prezentuje rysunek 2.

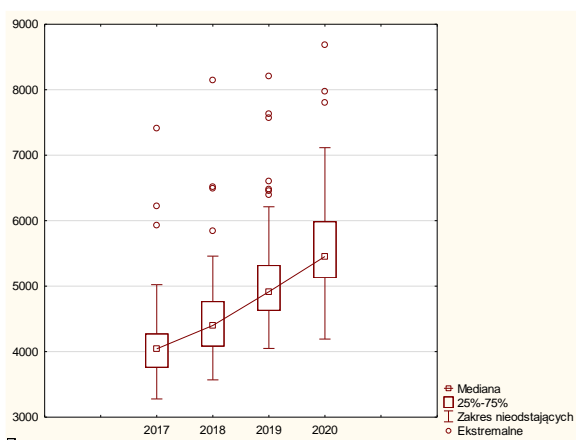
Model dla lat 2017-2020 dla dochodów ogółem per capita wskazuje na rozkład prawostronnie skośny (asymetria prawostronna, dodatnia).

Najliczniejszymi w roku 2017 był przedział 4000-4500 (43; 42%), w roku 2018 przedział 4000-4500 (38; 37%), w roku 2019 przedział 4500-5000 (41; 40%), a w roku 2020 przedział 5000 – 5500 (33; 32%). We wszystkich wskazanych przedziałach była dominanta. Jednocześnie każdy ze wskazanych przedziałów co roku zawierał mniejszą liczbę gmin. Wskazuje to na wzrost ich zróżnicowania.

Rysunek 2. Dochody ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 3. Zróżnicowanie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 3 wskazuje na wzrost zróżnicowania gmin województwa świętokrzyskiego. Jednostki odstające w roku 2020 to: Sitkówka-Nowiny, Raków i Kielce, które miały wyższą wartość zmiennej. Charakteryzowały się one z reguły lepszą sytuacją zarówno w aspekcie sytuacji finansowej, przedsiębiorczości, infrastruktury, demografii i rynku pracy czy też środowiska naturalnego.

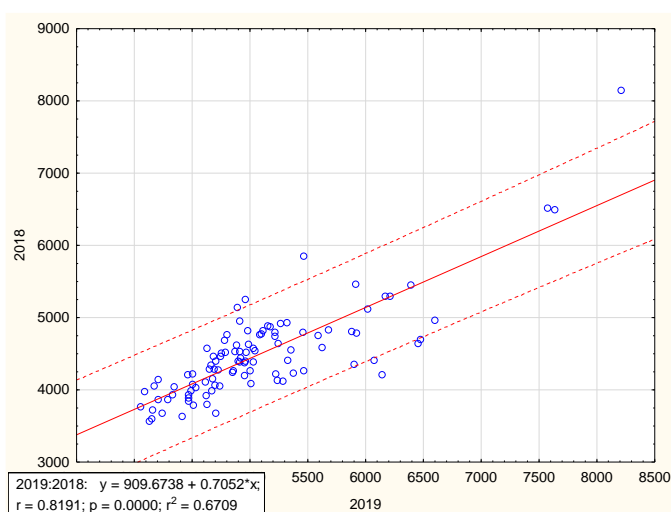
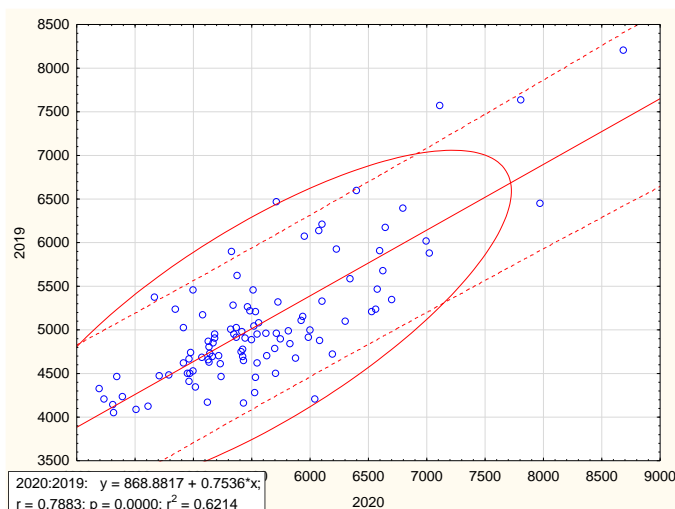
Usunięcie ich z badania również wskazuje na wzrost zróżnicowania gmin województwa świętokrzyskiego w obszarze dochodów ogółem per capita.

Charakterystyki statystyczne dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 wskazują na rozproszenie badanego zjawiska. Odchylenie standardowe wynosiło 567.29 - 785.45, współczynnik zmienności 13.90 - 14.05,rostęp 4137.59 - 4492.51. Potwierdzają one wzrost zróżnicowania w badanym obszarze zob. tabela 2.

Tabela 2. Miary statystyki opisowej dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	4080.69	4494.06	5082.57	5591.76
Minimum	3278.29	3570.31	4050.75	4192.19
Maksimum	7415.88	8146.26	8211.42	8684.70
Dolny (Kwartył.)	3760.53	4084.74	4629.77	5126.87
Górny (Kwartył.)	4272.00	4767.62	5318.70	5987.38
Rozstęp	4137.59	4575.95	4160.67	4492.51
Kwartył. (Rozstęp)	511.47	682.87	688.92	860.50
Wariancja	321823.23	417908.60	563764.54	616926.00
Odch. std	567.29	646.46	750.84	785.45
Współ. zmn.	13.90	14.38	14.77	14.05
Skośność	2.83	2.41	1.68	1.11
Kurtoza	13.23	10.33	3.86	2.31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego było dość stabilne. Jednostki podobnie reagowały na zmiany zachodzące w gospodarce.

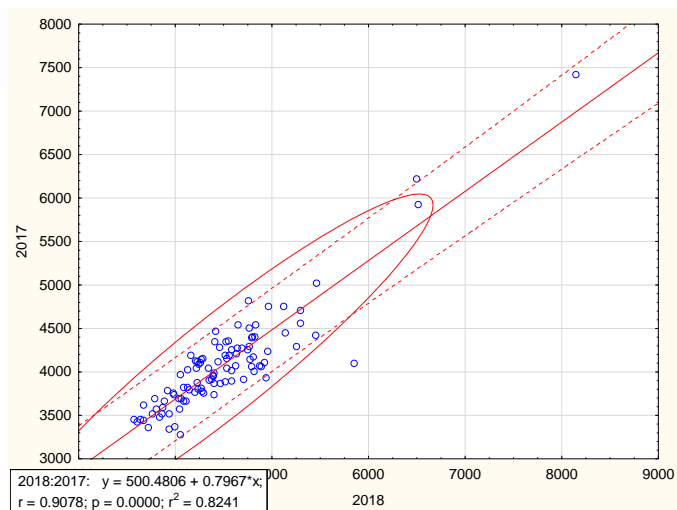
Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją przemysłową lub położeniem w obszarze oddziaływania miasta (centrum rozwoju województwa). W kolejnych relacjach były:

2020/2019; Połaniec, Raków, Kielce, Sitkówka-Nowiny;

2019/2018; Połaniec, Kielce, Sitkówka-Nowiny;

2018/2017; Bałtów, Kielce, Sitkówka-Nowiny;

Współczynnik korelacji Pearsona wynosił kolejno $r=0.788$ ($r^2=0.621$); $r=0.819$ ($r^2=0.670$); $r=0.907$ ($r^2=0.824$) (rysunek 4).

Rysunek 4. Rozproszenie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Dochody własne

Dochody własne samorządu są uzależnione m.in. od sytuacji gospodarczej w skali lokalnej. Przesądzają one o stopniu i zakresie samodzielności finansowej organów samorządowych, traktuje się je bowiem jako wskaźnik poziomu tej samodzielności²⁷. Dochody własne samorządu są uzależnione m.in. od sytuacji gospodarczej w skali lokalnej²⁸. Odpowiedni poziom dochodów własnych zapewnia swobodę w kształtowaniu polityki finansowej. Stanowią one zabezpieczenie realizacji potrzeb lokalnej społeczności²⁹.

Dochody własne są jako wyznacznik zamożności gminy oraz podstawowe źródło informacji o jej sytuacji finansowej, świadczą o zamożności gminy i niezależności od transferów z budżetu państwa, a ponadto warunkują poziom rozwoju. Stanowią zabezpieczenie realizacji potrzeb lokalnej społeczności³⁰. Wysoki poziom dochodów własnych związany jest bowiem z ich relatywnie dużą stabilnością w czasie, co daje możliwość podejmowania określonych decyzji zarówno o charakterze taktycznym jak i strategicznym, a tym samym kształtowania lokalnej polityki finansowej. Odpowiedni poziom dochodów własnych zapewnia swobodę w kształtowaniu polityki finansowej gminy i stanowi zabezpieczenie realizacji potrzeb lokalnej społeczności³¹.

Katalog dochodów własnych gmin wynika z ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego oraz ustawy o samorządzie gminnym i obejmuje: wpływy z podatków stanowiących dochody z podatków lokalnych, wpływy z opłat lokalnych (np. podatek od nieruchomości, rolny, leśny, od środków transportowych, od czynności cywilno-prawnych), dochody z majątku gminy (np. z najmu i dzierżawy), spadki, zapisy i darowizny na rzecz gminy, oraz dochody z kar pieniężnych i grzywien, oraz środki na dofinansowanie własnych zadań z innych źródeł³². Do dochodów własnych (mimo, że jest to dyskusyjne) wliczane są również dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych³³.

Dochody własne wpływają na proces rozwoju oraz przesądzają o stopniu i zakresie samodzielności finansowej, traktuje się je jako wskaźnik poziomu tej samodzielności³⁴. Dochody własne są pobierane ze źródeł znajdujących się na terenie działania gmin i przekazane są do ich dyspozycji w całości i bezterminowo z mocy prawa. Na wskazane źródła organy gmin mogą wywierać wpływ, decydując o ich wprowadzeniu

²⁷ J. Marczak, 2007, W sprawie klasyfikacji dochodów jednostek samorządu terytorialnego, w: Stan i kierunki rozwoju finansów samorządu terytorialnego, red. L. Patrzalek, Wydawnictwo WSB, Poznań-Wrocław, s. 175.

²⁸ Ustawa o dochodach..., 2010

²⁹ J. Zawora, 2008, Samodzielność finansowa samorządu gminnego, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 40-42.

Brezdeń P., Spallek W., 2012, Kondycja finansowa samorządu terytorialnego w Polsce jako czynnik stymulujący innowacyjność gospodarki, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego 19.

Ossowska L., Ziemińska A., 2010, Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, Journal of Agribusiness and Rural Development 4(18).

³⁰ Ocena Aktywności Gmin Subregionu Sądeckiego w 2013 r., Instytut Ekonomiczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu, Nowy Sącz 2014.

³¹ J. Zawora, Samodzielność finansowa samorządu gminnego, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 40-42.

³² R. Przygodzka, Źródła finansowania gmin wiejskich w Polsce, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, tom XVI, zeszyt 6 / 2014, s. 409-414.

³³ W. Misiąg, Budżet gminy dla praktyków, Wydawnictwo Samorządu Terytorialnego MUNICIPIUM SA, Warszawa 2004, s. 34.

³⁴ J. Marczak, W sprawie klasyfikacji dochodów jednostek samorządu terytorialnego, w: Stan i kierunki rozwoju finansów samorządu terytorialnego, red. L. Patrzalek, Wydawnictwo WSB, Poznań-Wrocław 2007, s. 175.

lub co najmniej określając konstrukcję prawną tych dochodów³⁵. Dochody własne gmin uzależnione są od rozwoju gospodarczego jednostki. Stymulując rozwój gospodarczy gmina poszerza bazę ekonomiczną np. zwiększanie bazy podatkowej³⁶.

Udział dochodów własnych w strukturze dochodów ogółem budżetu gminy jest podstawową determinantą jej samodzielności finansowej³⁷. Mimo wzrostu dochodów własnych gmin w latach 2017-2020 należy wskazać na ich zróżnicowanie w zakresie samodzielności finansowej gmin zob. tabela 3. Znaczące dysproporcje pomiędzy dochodami własnymi, między bogatszymi i biedniejszymi częściami regionu powinny stanowić wyzwanie i zadanie do rozwiązania dla władzy regionalnej. Dodatkowo gminy różnią się pod względem społecznym, gospodarczym, uwarunkowań naturalnych, potencjału infrastrukturalnego. Informacje o stanie dochodów własnych stanowią podstawę kompleksowej oceny działalności samorządu i racjonalnego gospodarowania publicznymi zasobami pieniężnymi.

Tabela 3. Dochody własne razem PC (w zł; sortowano wg 2020). Poziom dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Sitkówka - Nowiny (2)	4 783.02	5 014.88	5 235.82	5 254.90	0	0.04	0.05	0.05	0.1
Połaniec (3)	3 537.69	4 126.50	4 758.10	4 231.76	-0.11	0.15	0.17	0.03	0.2
Kielce (1)	3 125.16	3 401.33	3 542.03	3 624.74	0.02	0.04	0.09	0.07	0.16
Ożarów (3)	2 460.73	2 586.95	3 024.84	3 489.82	0.15	0.17	0.05	0.35	0.42
Suchedniów (3)	1 685.29	1 814.47	2 021.25	3 231.29	0.6	0.11	0.08	0.78	0.92
.....									
Oksa (2)	782.07	858.44	1 017.16	1 272.73	0.25	0.18	0.1	0.48	0.63
Ćmielów (3)	942.62	1 009.33	1 109.90	1 225.24	0.1	0.1	0.07	0.21	0.3
Imielno (2)	889.58	1 315.78	1 097.78	1 217.58	0.11	-0.17	0.48	-0.07	0.37
Radoszyce (3)	674.39	710.74	815.37	1 123.76	0.38	0.15	0.05	0.58	0.67
Tarłów (2)	725.62	785.56	874.53	1 000.01	0.14	0.11	0.08	0.27	0.38

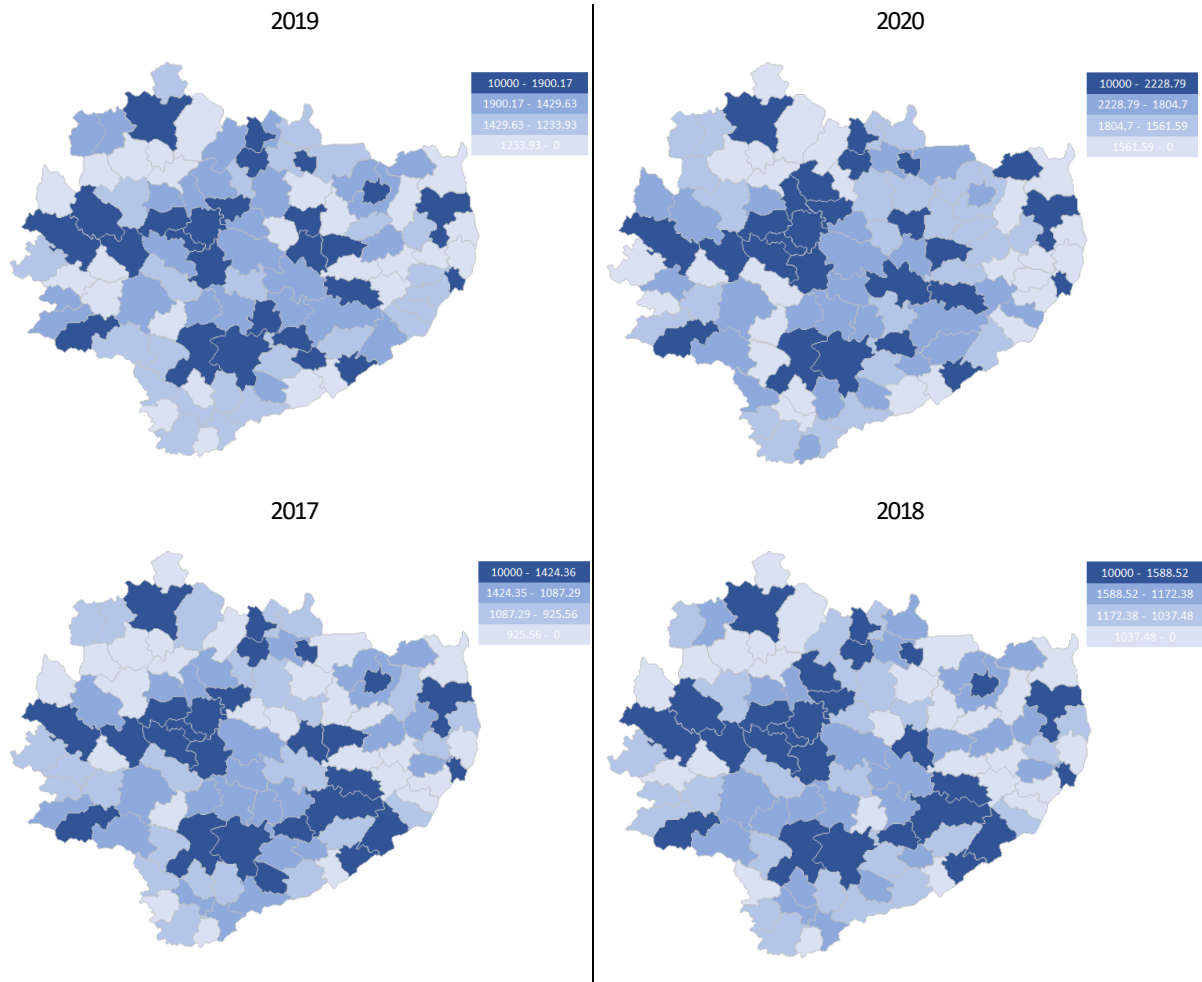
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

³⁵ E. Denek, J. Sobiech, J. Wolniak, *Finanse publiczne*, PWN, Warszawa 2001, s. 159

³⁶ P. Swianiewicz, 2004, *Finanse lokalne – teoria i praktyka*, Municipium Warszawa; M. Poniatowicz, 2015, *Determinanty autonomii dochodowej samorządu terytorialnego w Polsce*, *Nauki o Finansach*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 22(1), Wrocław; M. Poniatowicz, 2014, *instrumenty nowoczesnego zarządzania finansami w kontekście efektywności, sprawności i skuteczności działania jednostek samorządu terytorialnego*, *Finanse Komunalne*, nr 7-8.

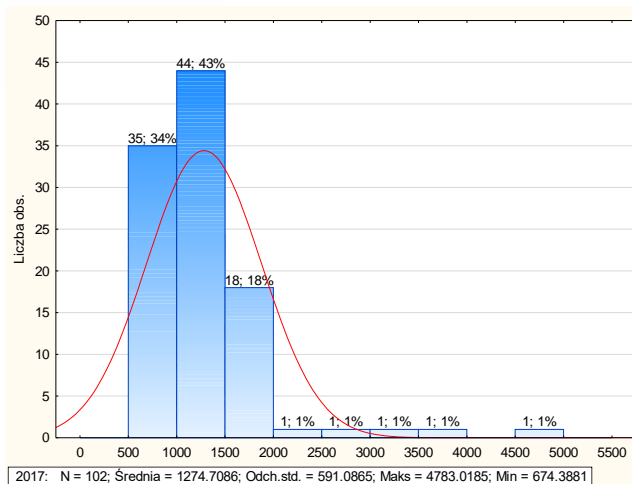
³⁷ J. Zawora, *Samodzielność finansowa samorządu gminnego*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 40-42.

W latach 2017-2020 występuje przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego w aspekcie dochodów własnych per capita. W lepszej sytuacji znalazły się jednostki o funkcji przemysłowej, turystycznej, usługowej. W słabszej sytuacji są gminy w typowej funkcji rolniczej zob. rysunek 5.

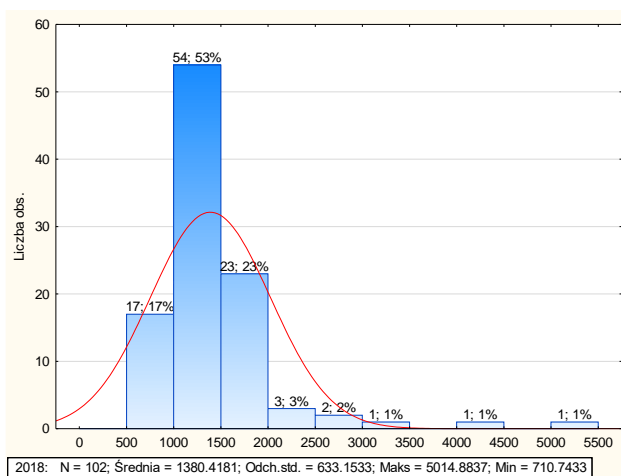
Rysunek 5. Przestrzenne zróżnicowanie zmiennej „Dochody własne razem PC gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

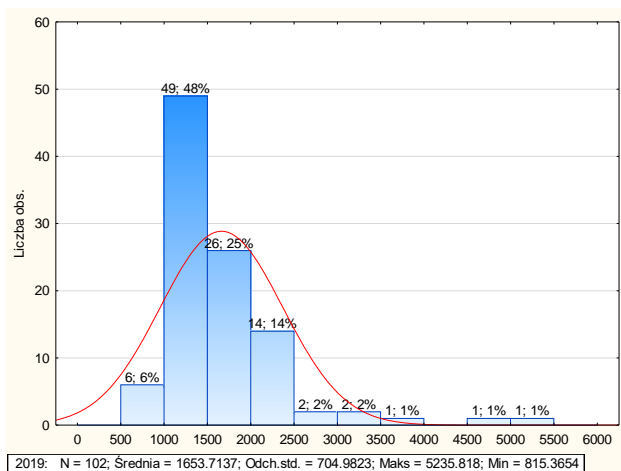

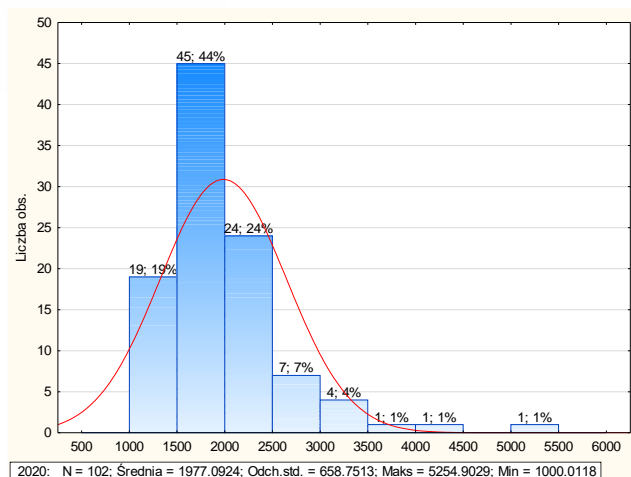
Rozkład dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego prezentuje rysunek 6.

Model lat 2017-2020 dla dochodów własnych per capita wskazuje na rozkład prawostronnie skośny (asymetria prawostronna, dodatnia).

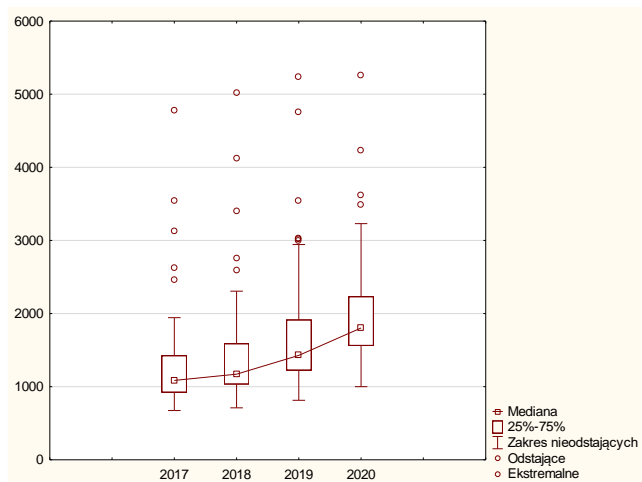
Najliczniejszymi były w roku 2017 przedział 1000-1500 (44; 43%), w roku 2018 przedział 1000-1500 (54; 53%) i w roku 2019 przedział 1000-1500 (49; 48%), a w roku 2020 przedział 1500-2000 (45; 44%). We wszystkich wskazanych przedziałach była dominanta.

Rysunek 6. Dochody własne razem PC gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 7. Zróżnicowanie dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza rozproszenia dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego wskazuje na wzrost zróżnicowania zob. rysunek 7.

Jednostki odstające w roku 2020 to Sitkówka-Nowiny, Połaniec, Kielce, Ożarów.

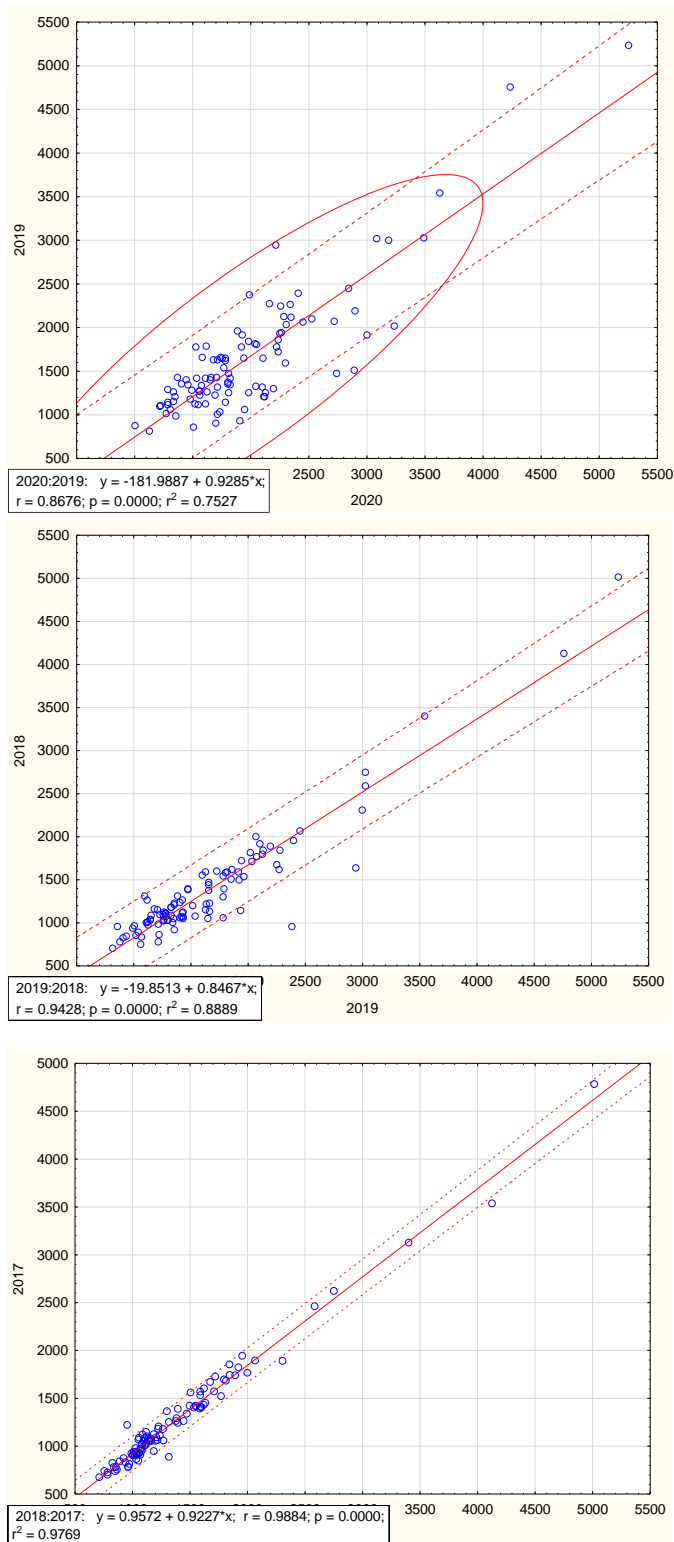
Charakteryzowały się one lepszą sytuacją zarówno w aspekcie sytuacji finansowej, przedsiębiorczości, infrastruktury, demografii i rynku pracy jak również środowiska naturalnego.

Charakterystyki statystyczne dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 wykazują na rozproszenie badanego zjawiska. Odchylenie standardowe wynosiło 591.09- 658.75 (wzrost zróżnicowania), współczynnik zmienności 46.37 - 33.32 (spadek zróżnicowania), rozstęp 4108.63 - 4254.89 (wzrost zróżnicowania). Zmienne w relacji 2017 do 2020 przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Miary statystyki opisowej dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	1274.71	1380.42	1653.71	1977.09
Minimum	674.39	710.74	815.37	1000.01
Maksimum	4783.02	5014.88	5235.82	5254.90
Dolny (Kwartył.)	925.25	1037.19	1227.07	1561.24
Górny (Kwartył.)	1424.54	1588.81	1914.03	2232.12
Rozstęp	4108.63	4304.14	4420.45	4254.89
Kwartył. (Rozstęp)	499.29	551.63	686.97	670.88
Wariancja	349383.20	400883.11	497000.11	433953.22
Odch. std	591.09	633.15	704.98	658.75
Współ. zm.	46.37	45.87	42.63	33.32
Skośność	3.14	3.20	2.55	2.02
Kurtoza	13.87	13.71	9.21	6.33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przestrzenne zróżnicowanie dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego było stabilne. Jednostki podobnie reagowały na zmiany zachodzące w gospodarce.

Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją przemysłową i położeniem w obszarze oddziaływania miasta (centrum rozwoju województwa). W kolejnych relacjach były:

2020/2019; Połaniec, Sitkówka - Nowiny

2019/2018; Połaniec, Sitkówka - Nowiny, Kielce

2018/2017; Połaniec, Sitkówka - Nowiny, Kielce

Współczynnik korelacji Pearsona wynosił kolejno $r=0.867$; $r=0.942$; $r=0.988$ (rysunek 8).

Rysunek 8. Zróżnicowanie dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Dochody z udziału w podatkach centralnych

Gminy działają i rozwijają się w coraz bardziej złożonym otoczeniu, swoje funkcjonowanie muszą dostosowywać do zmian sytuacji wewnętrznej oraz uwarunkowań zewnętrznych. Stają się miejscem koncentracji aktywności gospodarczej oraz kreatorem rozwoju, a ponadto charakteryzują się autonomią w podejmowaniu decyzji. Determinantami działania gmin są zasoby: endogeniczne finansowe, środowiskowe, demograficzne i infrastrukturalne, które wzajemnie powiązane ze sobą tworzą wielowymiarową przestrzeń.

Potencjał gospodarczy gminy budują m.in.: aktywność zawodowa mieszkańców, lokalny rynek pracy, przedsiębiorczość, infrastruktura, oraz stan środowiska naturalnego. Odpowiedni potencjał gospodarczy wpływa na podwyższenie standardu życia, zwiększenie produkcji, lepszą sytuację socjalną, większe bezpieczeństwo publiczne. Potencjał gminy będący wynikiem kombinacji lokalnych uwarunkowań, określa jego możliwości i kierunki rozwoju.

Gospodarka lokalna nie może rozwijać się bez odpowiedniego potencjału przedsiębiorczości. Liczba podmiotów gospodarki świadczy o poziomie przedsiębiorczości w regionie (potwierdzają to dochody z podatku PIT i CIT). Jest to jeden ze wskaźników obrazujących sytuację gospodarczą regionu. Im więcej podmiotów, tym większe pozytywne impulsy prorozwojowe na gospodarkę wywiera przedsiębiorczość. Obserwujemy wyraźne dysproporcje między gęstością rozmieszczenia podmiotów gospodarczych w ośrodku miejskim w stosunku do gmin wiejskich.

Istotną grupę dochodów gminnych tworzą udziały w podatkach centralnych. Są one formą transferu środków finansowych do budżetu gmin, które nie mają w zakresie ich kształtowania żadnego władztwa. Kwoty środków finansowych z udziałów w podatkach centralnych otrzymują gminy (powiaty czy województwa), na obszarze których podatnik zamieszkuje (PIT), a podmiot gospodarczy posiada swoją siedzibę (CIT)³⁸.

W gminach województwa świętokrzyskiego głównym źródłem problemów są udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych jak i z podatku dochodowego od osób prawnych. Jest to prawdopodobnie efektem zmian koniunktury i przepisów dotyczących podatku PIT oraz wzrastających obciążeń realizacją zadań nakładanych na samorządy przez państwo. Potwierdza to także zmiana struktury dochodów gmin, wskazująca na większy udział dotacji i subwencji, co osłabia i tak niską samodzielność finansową.

Poziom sumy dochodów z PIT i CIT gmin województwa świętokrzyskiego w 2020 r. kształtował się od 342.88 zł. w Działoszycach (3) do 1 648.60 zł. w Kielcach (1). W grupie najlepszych jednostek znalazły się min.: Kielce (1), Sitkówka - Nowiny (2), Masłów (2), Morawica (3) oraz Sandomierz (1). Są to jednostki o rozwiniętym poziomie sektora przedsiębiorczości – głównie przemysłu zob. tabela 5.

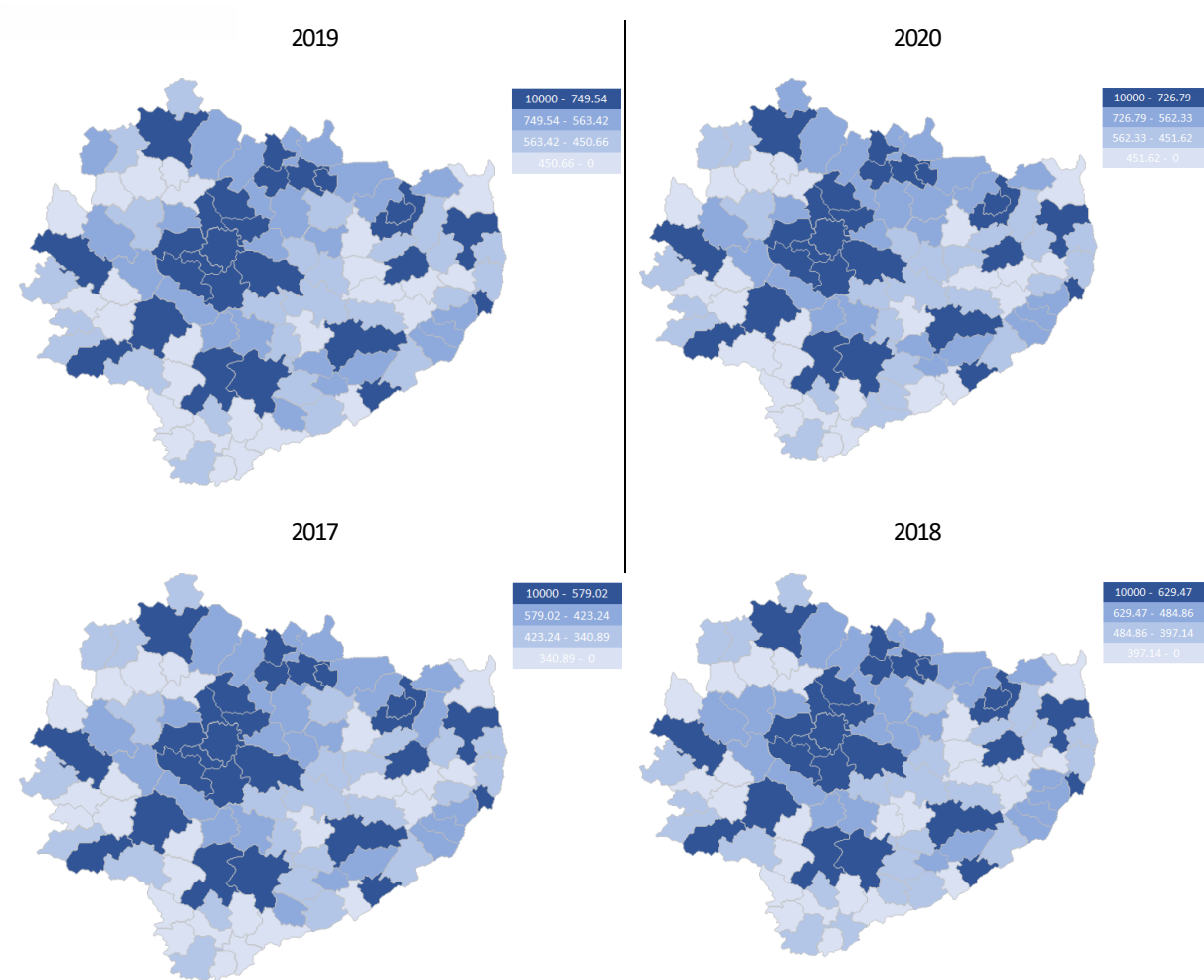
³⁸ udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) i z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT)

Tabela 5. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Kielce (1)	1 397.35	1 541.72	1 681.99	1 648.60	-0.02	0.09	0.10	0.07	0.18
Sitkówka - Nowiny (2)	1 043.51	1 233.57	1 264.31	1 303.41	0.03	0.02	0.18	0.06	0.25
Masłów (2)	842.03	1 070.95	1 117.62	1 192.83	0.07	0.04	0.27	0.11	0.42
Morawica (3)	825.14	1 003.05	1 178.65	1 166.34	-0.01	0.18	0.22	0.16	0.41
Sandomierz (1)	934.95	1 030.51	1 133.61	1 140.09	0.01	0.10	0.10	0.11	0.22
...									
Opatowiec (3)	313.75	400.94	374.96	378.49	0.01	-0.06	0.28	-0.06	0.21
Bejsce (2)	262.4	294.26	353.49	376.94	0.07	0.20	0.12	0.28	0.44
Czarnocin (2)	242.65	295.7	320.55	373.48	0.17	0.08	0.22	0.26	0.54
Lipnik (2)	297.75	326.62	373.91	370.14	-0.01	0.14	0.10	0.13	0.24
Działoszyce (3)	265.4	315.82	369.52	342.88	-0.07	0.17	0.19	0.09	0.29

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W grupie pierwszej znalazły się miasta regionu oraz jednostki o rozwiniętej funkcji przemysłowej, turystycznej, w kolejnej jednostek o rozwiniętej funkcji rolniczej (lub jednostki gdzie jej znaczenie jest ograniczane, np. gmina Sitkówka-Nowiny). Przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego względem dochodów z podatków stanowiących dochody budżetu państwa (PIT, CIT) przedstawiono na rysunku 9.

Rysunek 9. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 9 wskazuje na przestrzenne zróżnicowanie poziomu dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego. W najlepszej sytuacji w 2020 r. znalazły się następujące jednostki: Kielce (1), Masłów (2), Morawica (3), Sandomierz (1), Miedziana Góra (2), Sitkówka - Nowiny (2). W lepszej sytuacji znalazły się gminy w których gospodarka charakteryzuje się przemysłem i rozwiniętymi usługami, turystyką i rozwijającym się rynkiem pracy. Nadmienić należy, iż w wyniku migracji czy odpływu ludności gminy tracą płacone przez ludność podatki, a to wpływa na zmniejszenie dochodów własnych. Wielkość dochodów mieszkańców gmin oddziałuje na wysokość wpływów uzyskiwanych przez gminy z udziału w podatku PIT.

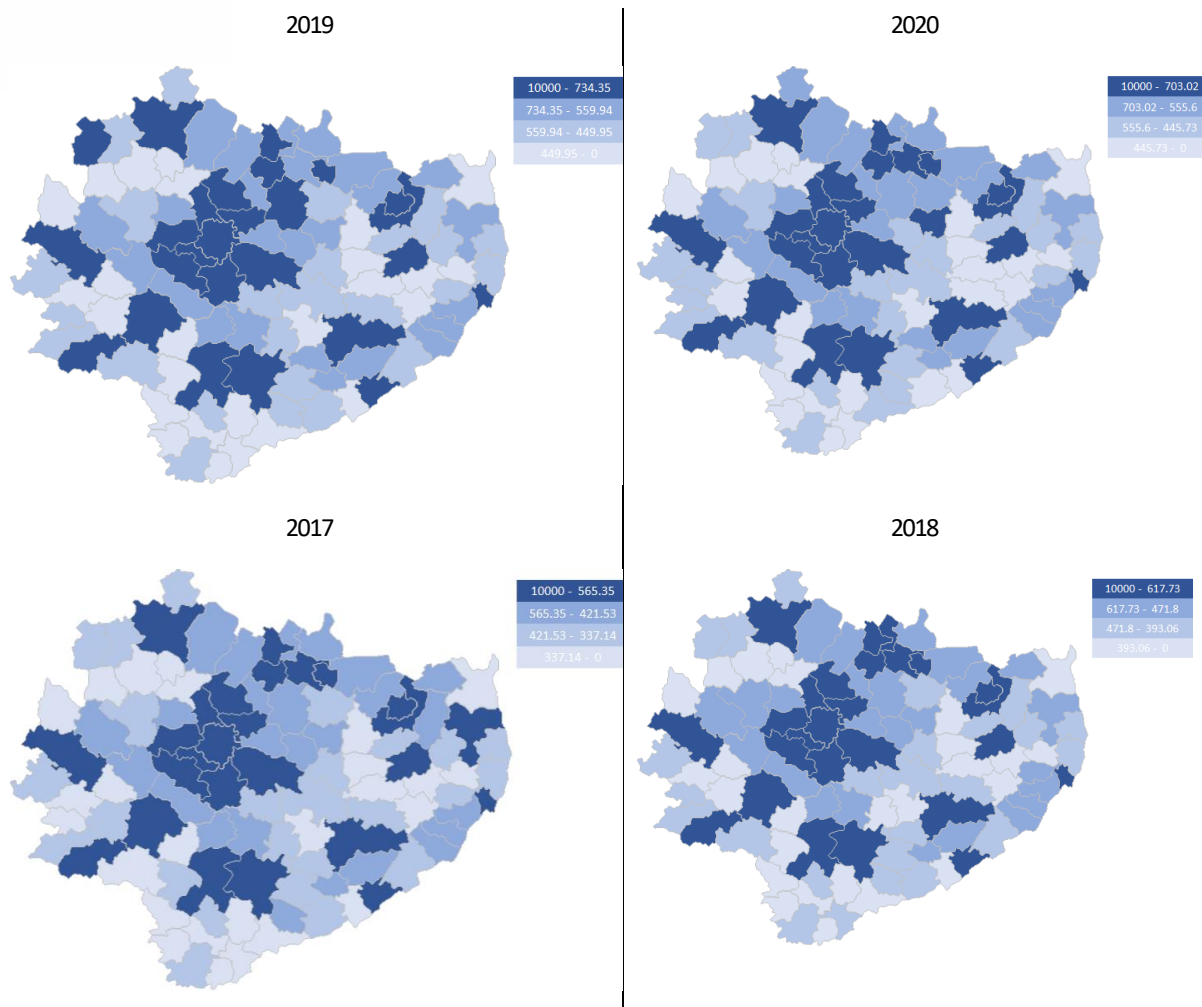
Dane zawarte w tabeli 6 wskazują, że w roku 2020 poziom dochodów PIT per capita kształtował się w granicach od 1 000.79 w gminie Sitkówka - Nowiny (2) do 1 544.08 w Kielcach (1). W lepszej sytuacji znalazły się gminy położone w centralnej części województwa oraz te o silnej funkcji przemysłowej, rozwiniętym rynku pracy, rozwiniętym sektorze MSP, w słabszej gminy o tradycyjnej funkcji rolniczej.

Tabela 6. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa z PIT (w zł; sortowano wg 2020 r.)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Kielce (1)	1 329.20	1 453.05	1 580.48	1 544.08	-0.02	0.09	0.09	0.06	0.16
Masłów (2)	836.2	1 063.96	1 106.41	1 183.61	0.07	0.04	0.27	0.11	0.42
Morawica (3)	808.91	967.02	1 123.14	1 144.76	0.02	0.16	0.2	0.18	0.42
Sandomierz (1)	864.44	964.8	1 055.24	1 030.44	-0.02	0.09	0.12	0.07	0.19
Miedziana Góra (2)	723.96	863.31	974.23	1 024.73	0.05	0.13	0.19	0.19	0.42
Sitkówka - Nowiny (2)	805.64	975.01	965.32	1 000.79	0.04	-0.01	0.21	0.03	0.24
...									
Opatowiec (3)	312.18	399.19	374.2	377.79	0.01	-0.06	0.28	-0.05	0.21
Bejsce (2)	261.78	291.69	349.95	377.01	0.08	0.2	0.11	0.29	0.44
Czarnocin (2)	242.28	294.69	319.65	372.91	0.17	0.08	0.22	0.27	0.54
Lipnik (2)	284.36	317.23	364	357.97	-0.02	0.15	0.12	0.13	0.26
Działoszyce (3)	264.44	314.46	368.13	341.68	-0.07	0.17	0.19	0.09	0.29

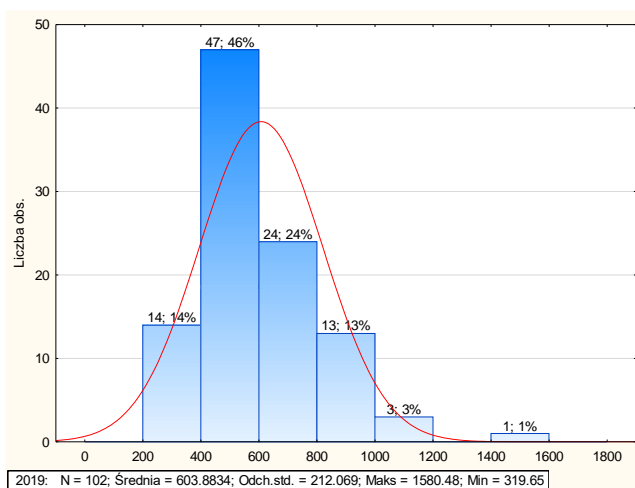
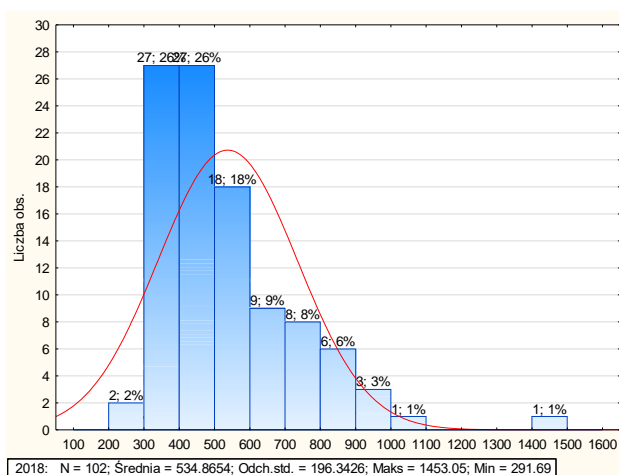
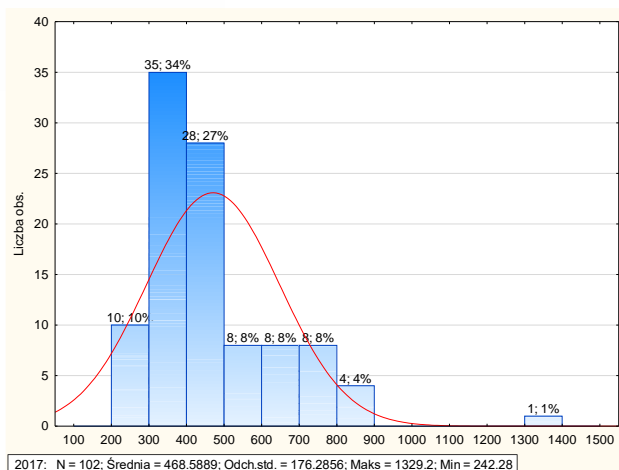
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 10 przedstawia przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego wg dochodów z PIT. W grupie najlepszych jednostek (ciemno niebieski kolor) znalazły się: Kielce (1), Masłów (2), Morawica (3), Sandomierz (1), Miedziana Góra (2), Sitkówka - Nowiny (2).

Rysunek 10. Zróżnicowanie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

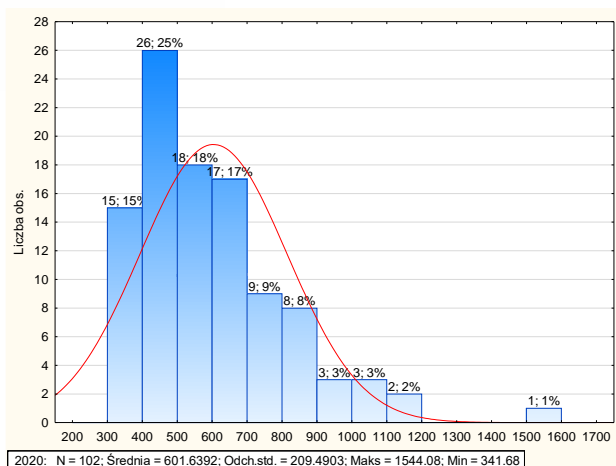

Rozkład dochodów z tytułu PIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego prezentuje rysunek 11.

Rysunek przedstawia rozkład prawostronnie skośny (asymetrię prawostronną, dodatnią) dla dochodów PIT per capita.

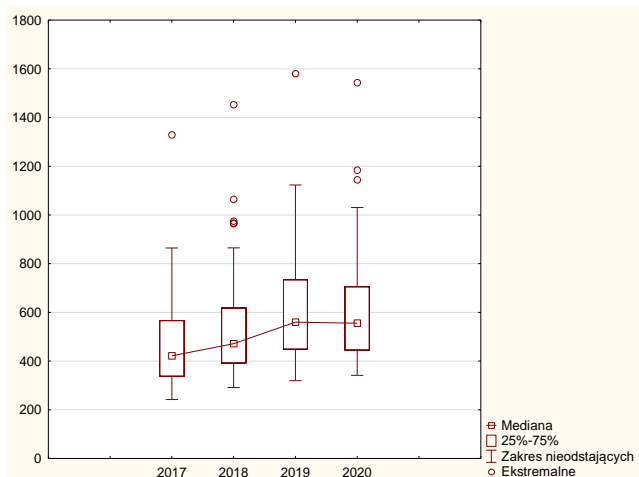
Najliczniejszym w roku 2017 był przedział 300-400 (35, 34%), w roku 2018 przedział 300-400 i 400-500 (27; 26%), w roku 2019 przedział 400-600 (47; 46%), a w roku 2020 przedział 400-500 (26; 25%). We wskazanych przedziałach była dominanta.

Każdy ze wskazanych przedziałów do roku 2019 charakteryzował wzrost liczby gmin, natomiast w roku 2020 obserwujemy ich spadek.

Rysunek 11. Rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 12. Przestrzenne rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza rozproszenia dochodów PIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego wskazuje na spadek zróżnicowania zob. rysunek 12.

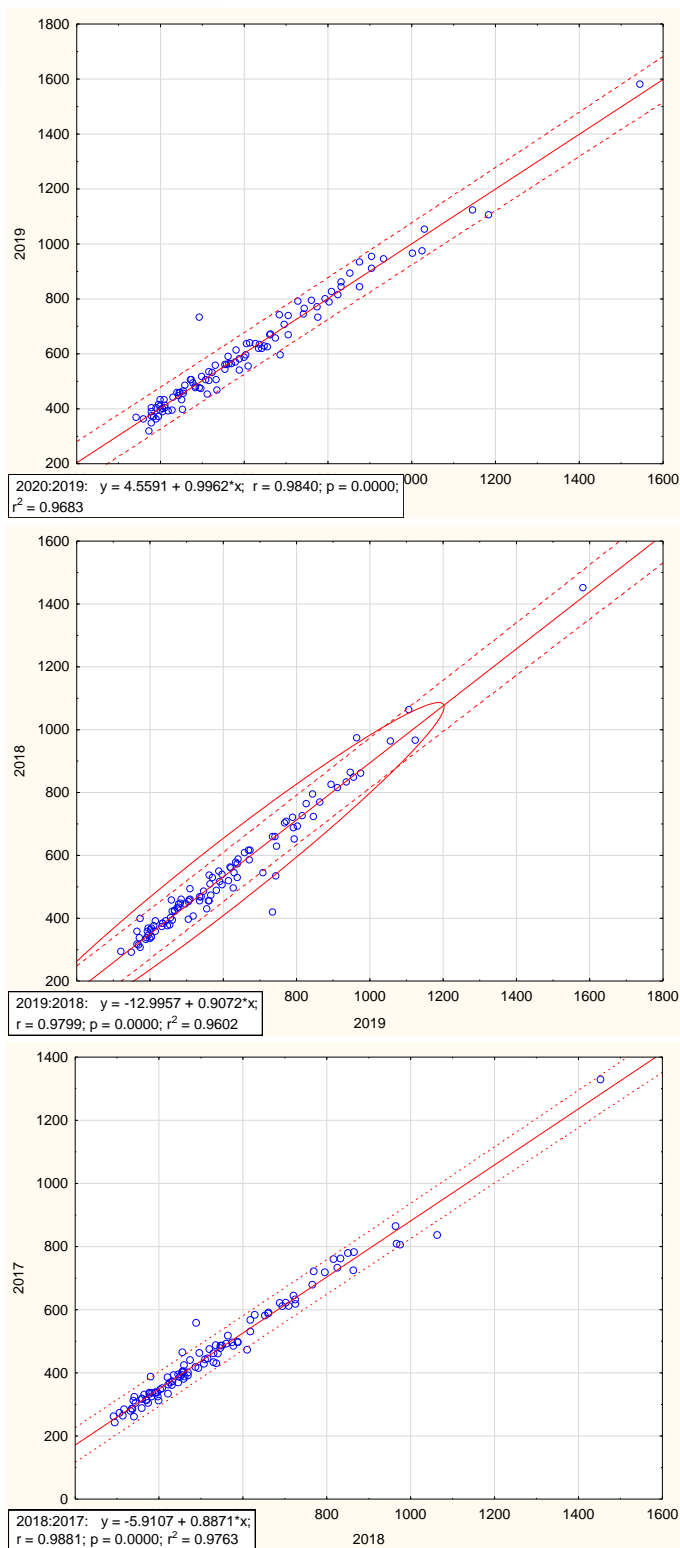
Jednostki odstające w roku 2020 to: Masłów, Kielce, Morawica. Jednostki te charakteryzują się min. rozwiniętą funkcją przemysłową i rozwiniętym rynkiem pracy.

Charakterystyki statystyczne dochodów z PIT per capita wykazują na wzrost zróżnicowania gmin w badanym obszarze i wynoszą: rozstęp 1086.92 - 1202.40; Kwartyłowy Rozstęp 230.63 - 260.35; Odchylenie std. 176.29 - 209.49 zob. tabela 7.

Tabela 7. Miary statystyki opisowej dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	468.59	534.87	603.88	601.64
Mediana	421.53	471.80	559.94	555.60
Minimum	242.28	291.69	319.65	341.68
Maksimum	1329.20	1453.05	1580.48	1544.08
Dolny (Kwartył.)	337.09	392.23	448.37	445.26
Górny (Kwartył.)	567.72	617.81	734.53	705.61
Rozstęp	1086.92	1161.36	1260.83	1202.40
Kwartył. (Rozstęp)	230.63	225.58	286.16	260.35
Wariancja	31076.60	38550.41	44973.26	43886.17
Odch. std	176.29	196.34	212.07	209.49
Wsp. zm.	37.62	36.71	35.12	34.82
Skośność	1.66	1.65	1.47	1.52
Kurtoza	4.53	4.02	3.48	3.43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 13. Rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przestrzenne zróżnicowanie dochodów z PIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego było stabilne.

Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją przemysłową lub położeniem w obszarze oddziaływania miasta (Kielce - centrum rozwoju województwa). W kolejnych relacjach to:

2020/2019; Masłów, Kielce, Morawica, Fałków

2019/2018; Kielce, Falków

2018/2017; Kielce, Masłów, Morawica, Sitkówka-Nowiny, Sandomierz, Strawczyn.

Współczynnik korelacji Pearsona wynosił kolejno $r=0.984$; $r=0.979$; $r=0.988$.

W ostatnich latach w gminach zaobserwowano zmianę struktury dochodów budżetowych. Na zmiany struktury wpływ miały: zmiany w przepisach prawa, koniunktura gospodarcza i modyfikacje podatków dochodowych dokonane w ramach polityki podatkowej państwa. Wpływy z podatku CIT (bezpośrednio związane z działalnością gospodarczą) wykazują się szczególną wrażliwością na wahania cyklu koniunkturalnego³⁹. Liczba podmiotów gospodarki świadczy o poziomie przedsiębiorczości w gminie. Jest to jeden ze wskaźników obrazujących sytuację gospodarczą gminy. Im więcej podmiotów tym większe impulsy prorozwojowe wywiera przedsiębiorczość na gospodarce.

Zróźnicowanie poziomu dochodów z CIT per capita przedstawia tabela 8. W zdecydowanie lepszej sytuacji znalazły się jednostki: Ożarów (3), Sitkówka-Nowiny (2), Sandomierz (1), Kielce (1), Połaniec (3) – charakteryzujące się rozwiniętą funkcją przesyłową i rozwijającym się: rynkiem pracy i sektorem MŚP. Na drugim biegunie znalazły się gminy: Złota (2), Mniów (2), Bejsce (2) tj. jednostki o tradycyjnej funkcji rolniczej, słabym rynku pracy i niskim rozwoju sektora MŚP. Z punktu widzenia potencjału rozwojowego gmin, niekorzystnym uwarunkowaniem jest: niska efektywność struktury gospodarki i rynku pracy, stały odpływ jego mieszkańców do innych regionów oraz niski poziom innowacyjności.

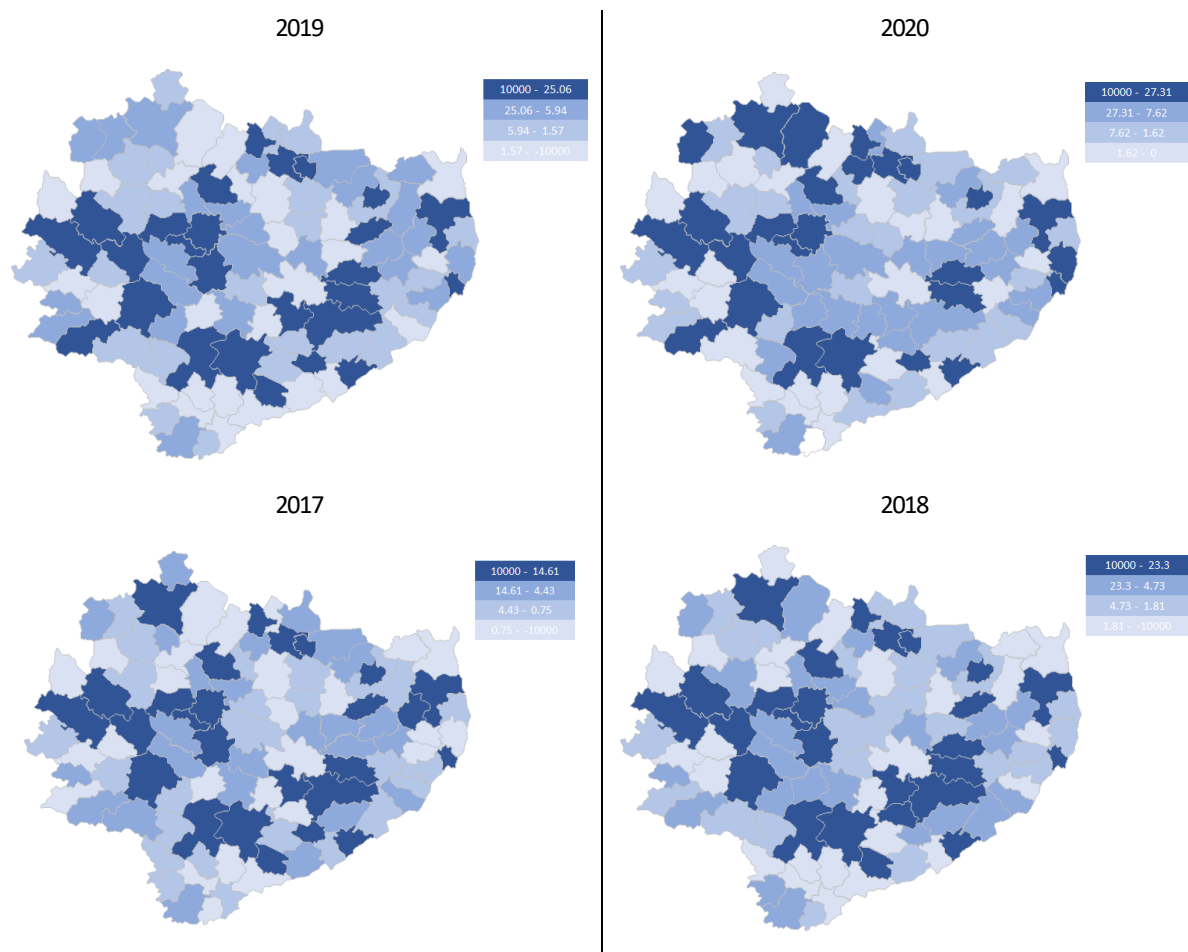
Tabela 8. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy CIT (w zł; sortowano wg 2020 r.)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Ożarów (3)	44.12	42.68	270.84	432.66	0.6	5.35	-0.03	9.14	8.81
Sitkówka - Nowiny (2)	237.87	258.56	298.98	302.62	0.01	0.16	0.09	0.17	0.27
Małogoszcz (3)	44.99	48.31	96.04	122.89	0.28	0.99	0.07	1.54	1.73
Sandomierz (1)	70.52	65.71	78.37	109.66	0.4	0.19	-0.07	0.67	0.56
Połaniec (3)	24.14	128.89	387.02	105.64	-0.73	2	4.34	-0.18	3.38
Kielce (1)	68.15	88.67	101.51	104.52	0.03	0.14	0.3	0.18	0.53
...									
Klimontów (2)	1.81	2.07	1.89	0.38	-0.8	-0.09	0.14	-0.82	-0.79
Tarłów (2)	0.41	0.65	0.29	0.3	0.03	-0.55	0.59	-0.54	-0.27
Złota (2)	0.79	0.59	0.54	0.26	-0.52	-0.08	-0.25	-0.56	-0.67
Mniów (2)	0.53	0.39	0.74	0.15	-0.8	0.9	-0.26	-0.62	-0.72
Bejsce (2)	0.62	2.57	3.54	-0.08	-1.02	0.38	3.15	-1.03	-1.13

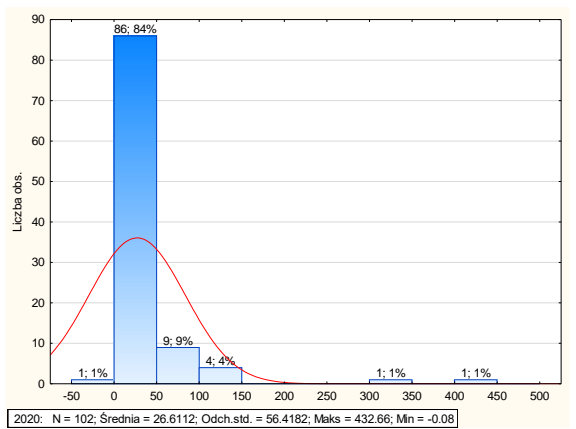
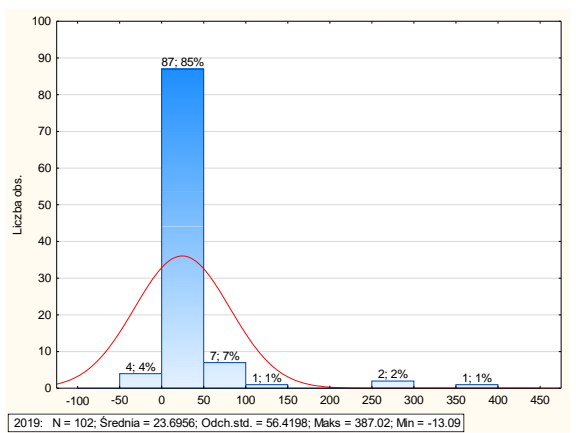
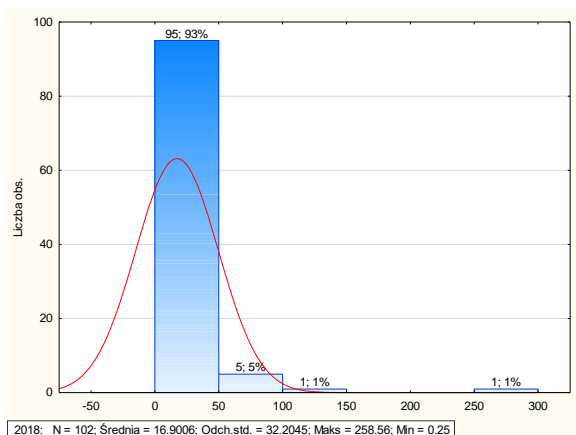
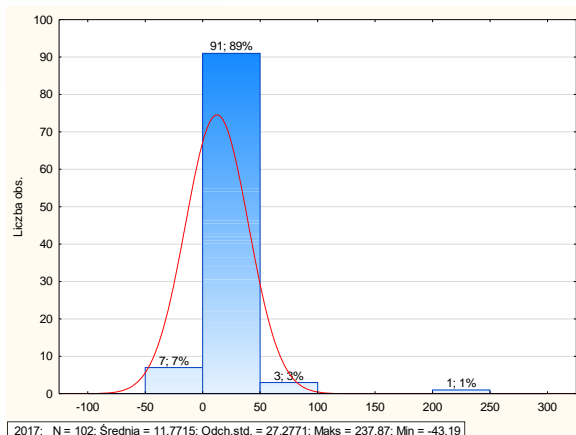
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

³⁹ M. Poniatowicz, R. Dziemianowicz, 2016, Udziały samorządu terytorialnego w państwowych podatkach dochodowych w aspekcie postulatów teoretycznych federalizmu fiskalnego, ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA „LUBLIN”. (POLONIA VOL. L, 1 SECTIO H 2016 DOI:10.17951/h.2016.50.1.295)

Rysunek 14 przedstawia przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego w aspekcie dochodów z CIT per capita w latach 2017-2020 (kolor ciemno niebieski wskazuje na jednostki najlepsze). Klasyfikację gmin przeprowadzono na podstawie parenteli, które stanowią wartości progowe dla kolejnych grup.

Rysunek 14. Przestrzenne zróżnicowanie dochodów z CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

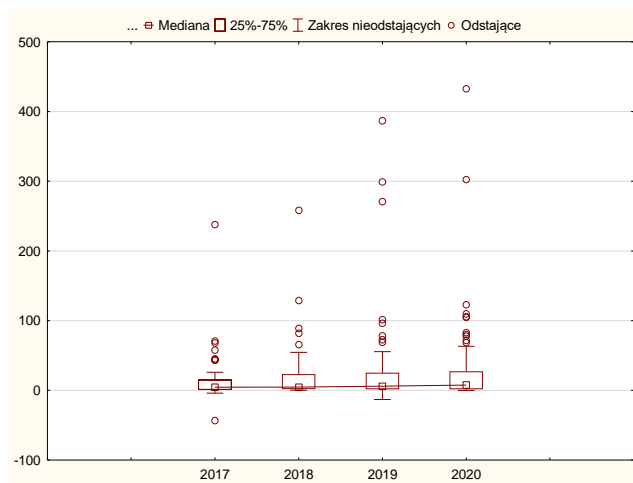
Rozkładu dochodów z tytułu podatku CIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego przedstawia rysunek 15.

Rysunek wskazuje na rozkład prawostronnie skośny (asymetria prawostronna, dodatnia) dla dochodów z podatków CIT per capita. Oznacza to, że w próbie badawczej jest więcej wyników poniżej średniej, co jest negatywnym w ocenie dla stymulant.

Najliczniejszym w roku 2017 był przedział 0-50 (91, 89%), w roku 2018 przedział 0-50 (95; 93%), w roku 2019 przedział 0-50 (87; 85%) i w roku 2020 przedział 0-50 (86; 84%). We wskazanych przedziałach była dominanta.

Rysunek 15. Dochody z podatku CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rozproszenie dochodów z podatku CIT per capita wskazuje na wzrost zróżnicowania zob. rysunek 16. Jednostki odstające charakteryzują się wyższą wartością zmiennej. Są to min.: Ożarów, Sitkówka-Nowiny, Małogoszcz, Połaniec, Sandomierz, Krasocin, Skarżysko-Kamienna, Włoszczowa.

Rysunek 16. Zróżnicowanie dochodów z podatku CIT capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

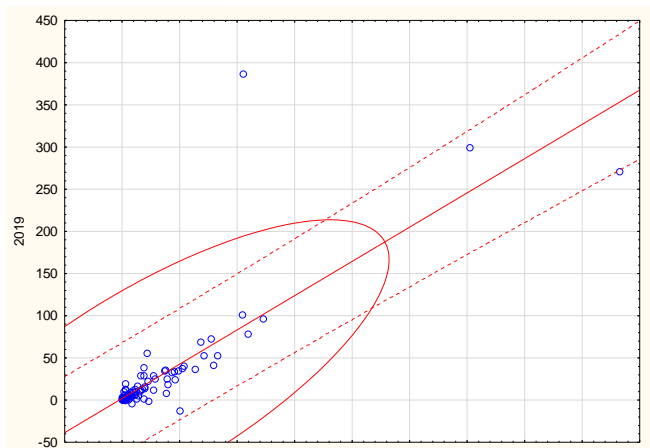
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza poziomu dochodów z podatku CIT per capita wskazuje na względny wzrost zróżnicowania zmiennej w badanym okresie. Potwierdza to: rozstęp, kwartyłowy rozstęp, odchylenie standardowe zob. tabela 9. Ponadto zmienne cechuje prawostronna skośność. Oznacza to, że większa liczba gmin posiada wartości tych zmiennych mniejsze od ich wartości przeciętnej, wskazując na słabość badanego regionu we wskazanym obszarze.

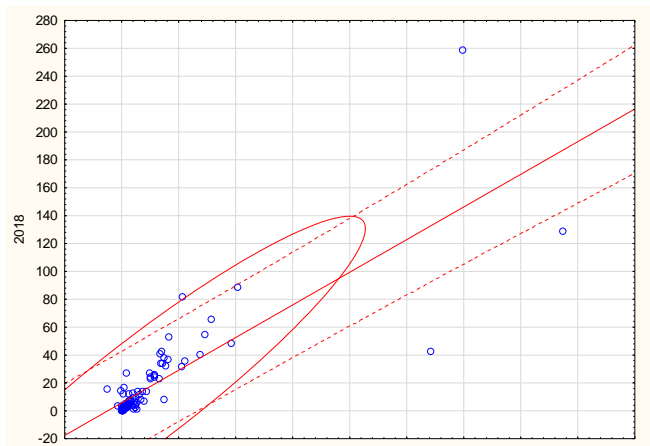
Tabela 9. Miary statystyki opisowej dochodów z podatku CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	11.77	16.90	23.70	26.61
Mediana	4.43	4.73	5.94	7.62
Minimum	-43.19	0.25	-13.09	-0.08
Maksimum	237.87	258.56	387.02	432.66
Dolny (Kwartył.)	0.73	1.76	1.56	1.59
Górny (Kwartył.)	14.97	23.31	25.28	27.37
Rozstęp	281.06	258.31	400.11	432.74
Kwartył. (Rozstęp)	14.24	21.55	23.72	25.78
Wariancja	744.04	1037.13	3183.19	3183.01
Odch. std	27.28	32.20	56.42	56.42
Współ. zmn.	231.72	190.55	238.10	212.01
Skośność	5.95	4.94	4.76	5.08
Kurtoza	47.29	32.34	24.91	31.39

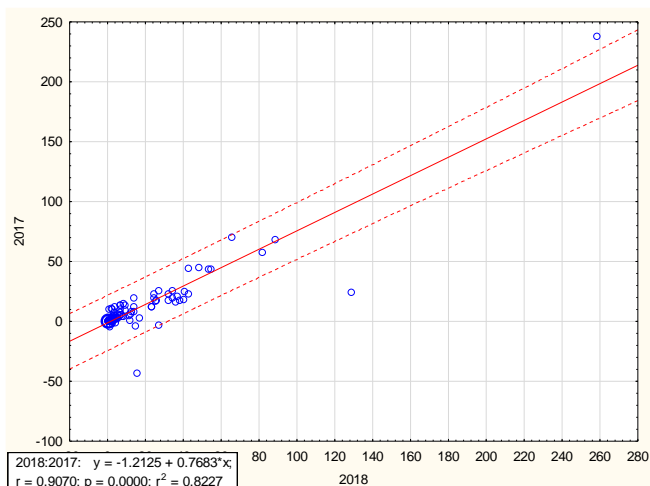
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

2020:2019: $y = 2.0841 + 0.8121 \cdot x$; $r = 0.8121$; $p = 0.0000$;
 $r^2 = 0.6595$

2019:2018: $y = 5.8063 + 0.4682 \cdot x$; $r = 0.8203$; $p = 0.0000$;
 $r^2 = 0.6728$

2018:2017: $y = -1.2125 + 0.7683 \cdot x$;
 $r = 0.9070$; $p = 0.0000$; $r^2 = 0.8227$

Rysunek 17. Rozproszenie dochodów z CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przestrzenne zróżnicowanie dochodów z podatku CIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego było stabilne. Jednostki podobnie reagowały na zmiany zachodzące w gospodarce.

Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją przemysłową oraz położeniem w obszarze oddziaływania miasta (Kielce-centrum rozwoju województwa). W kolejnych relacjach to:

2020/2019; 2019/2018; Ożarów, Połaniec, Sitkówka-Nowiny

2018/2017; Stąporków, Sitkówka-Nowiny, Połaniec

Współczynnik korelacji Pearsona wynosił kolejno $r=0.812$; $r=0.820$; $r=0.907$ (rysunek 17).

Dotacje

Sytuacja finansowa gmin jest uzależniona m.in. od poziomu dochodów własnych, dochodów z podatków PIT i opłat lokalnych. W związku ze zmianą ustawy dotyczącej PIT nastąpiła zmiana struktury dochodów gmin. Znacząco wzrósł udział dotacji, które nie są atrakcyjnym źródłem dochodów, a są celowe i wskazują na jakie zadania mogą być wykorzystane. Wpływ na sytuację finansową miał także charakter gospodarczy gmin (przemysłowa, turystyczna, rolnicza), rodzaj gmin (miejska, wiejska, miejsko-wiejska) oraz położenie geograficzne (np. sąsiedztwo dużych miast).

Zróźnicowanie potencjału dochodowego gmin sprawia, że dochody własne mogą być niewystarczające do optymalnego zaspokajania potrzeb lokalnych w procesie wzmocnienia jakości życia. Gminy mogą uzyskiwać dotacje na dofinansowanie zadań własnych m.in. w zakresie przebudowy, budowy i remontów infrastruktury.

Dotacje są ściśle związane z realizacją określonego celu w postaci finansowania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej lub też dofinansowania określonych zadań własnych gmin. Im większy jest udział dotacji celowych w dochodach ogółem, tym mniejszy jest ich zakres samodzielności finansowej⁴⁰. Dotacje przyznaje się gminom z użyciem uznaniowych kryteriów. Mogą one być instrumentem oddziaływania państwa na gminy, w celu wykonywania określonych działań. Celowość dotacji oznacza ścisłe wskazanie kierunków wydatkowania pieniędzy uzyskanych z tego źródła. Wysoka wartość udziału transferów z budżetu państwa (dotacje i subwencje) może wskazywać na uzależnienie gmin od dochodów z budżetu państwa. Usztywnia to gospodarkę finansową gmin, czyniąc ją stosunkowo mało podatną na wpływ innych czynników⁴¹.

⁴⁰ A. Borodo, 1999, Subwencje i dotacje jako forma dochodów samorządu terytorialnego w Polsce – wybrane zagadnienia prawne, [w:] T. Dębowska-Romanowska, Konstytucja, ustrój, system finansowy państwa, Warszawa, s. 324.

A. Ostrowska, 2014, Dotacje celowe z budżetu państwa na zadania samorządu terytorialnego a konstytucyjna zasada adekwatności, Prawo budżetowe Państwa i Samorządu 2(2).

⁴¹ A. Rosner A., 2012, Zmiany rozkładu przestrzennego zaludnienia obszarów wiejskich. Wiejskie obszary zmniejszające zaludnienie i koncentrujące ludność wiejską, IRWiR PAN, Warszawa.

A. Standar, 2017, Ocena kondycji finansowej gmin oraz jej wybranych uwarunkowań na przykładzie województwa wielkopolskiego przy wykorzystaniu metody TOPSIS Wieś i Rolnictwo 2 (175), s. 101-121.

M. Stanny, W. Strzelczyk, 2018, Kondycja finansowa samorządów lokalnych a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich; Ujęcie przestrzenne, Wydawca: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN oraz Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o., Warszawa, s. 113-146.

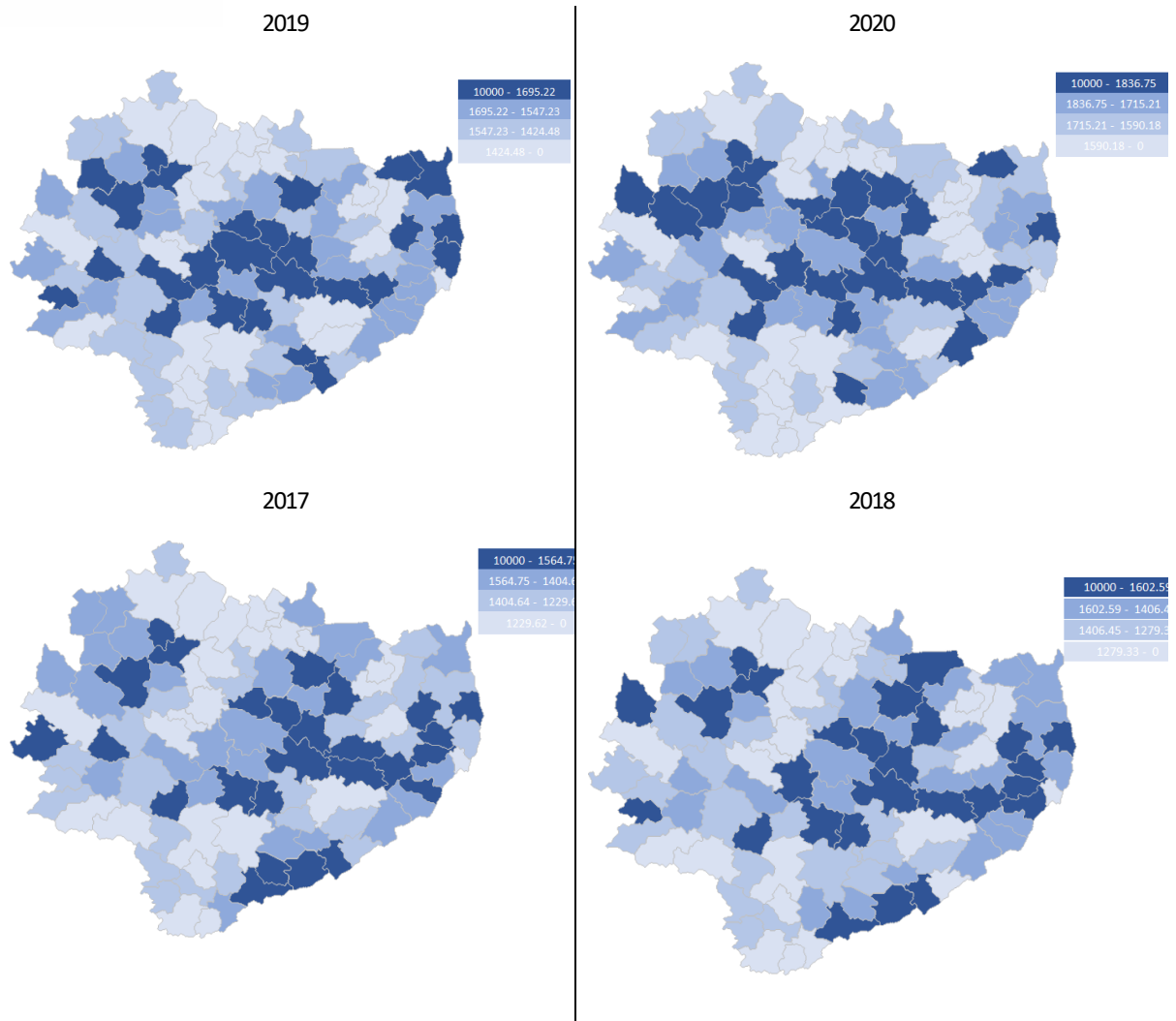
Poziomu dotacji per capita gmin województwa świętokrzyskiego wskazuje, iż najwyższe wartości w badanym zakresie prezentują w roku 2020 następujące jednostki: Łągów (3), Smyków (2), Górnio (2), a najniższe: Bejsce (2), Suchedniów (3), Opatowiec (3) zob. tabela 10.

Tabela 10. Dotacje celowe z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Łągów (3)	1 735.37	1 716.13	1 821.21	2 066.18	0.13	0.06	-0.01	0.2	0.19
Smyków (2)	1 644.48	1 763.81	1 776.06	2 063.97	0.16	0.01	0.07	0.17	0.26
Górnio (2)	1 683.64	1 682.76	1 881.74	2 053.81	0.09	0.12	0	0.22	0.22
Łopuszno (2)	1 592.61	1 609.03	1 806.50	2 017.95	0.12	0.12	0.01	0.25	0.27
Zawichost (3)	1 662.08	1 618.65	1 950.77	2 017.51	0.03	0.21	-0.03	0.25	0.21
...									
Ostrowiec Świętokrzyski (1)	1 094.91	1 083.98	1 212.18	1 390.55	0.15	0.12	-0.01	0.28	0.27
Skarżysko-Kamienna (1)	1 052.54	1 054.34	1 201.23	1 380.70	0.15	0.14	0	0.31	0.31
Bejsce (2)	964.38	1 218.50	1 295.25	1 347.25	0.04	0.06	0.26	0.11	0.4
Suchedniów (3)	1 206.05	1 004.42	1 121.00	1 338.09	0.19	0.12	-0.17	0.33	0.11
Opatowiec (3)	1 453.45	1 261.78	1 316.70	1 280.52	-0.03	0.04	-0.13	0.01	-0.12

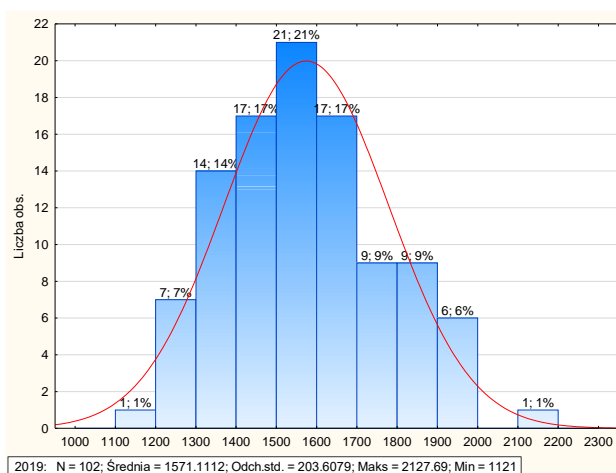
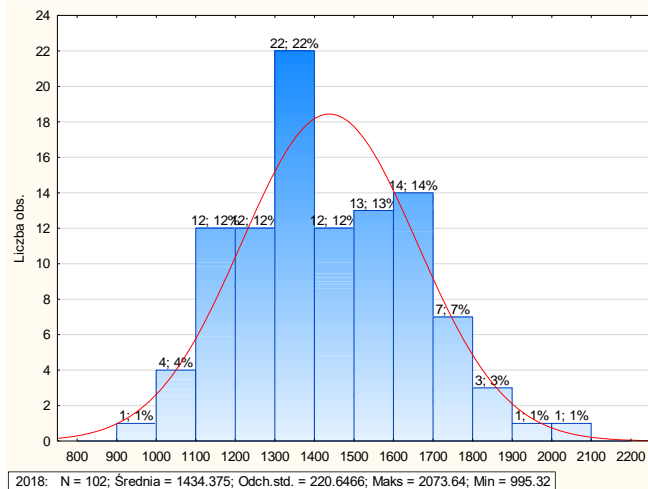
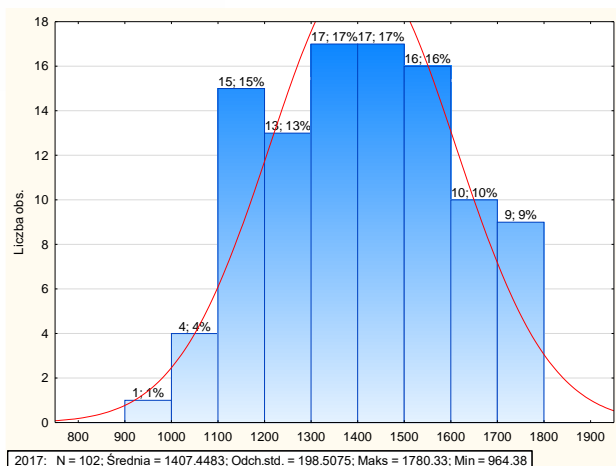
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 18 przedstawia klasyfikację gmin województwa świętokrzyskiego ze względu na aspekt dotacji celowej z budżetu państwa ogółem (kolor ciemny oznacza jednostki najlepsze, a jaśniejszy słabsze). Klasyfikację gmin przeprowadzono na podstawie kwartyli, które stanowiły wartości progowe dla kolejnych grup. Analiza wykazała, że gminy cechują się znacznymi dysproporcjami w zakresie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem.

Rysunek 18. Przestrzenne zróżnicowanie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

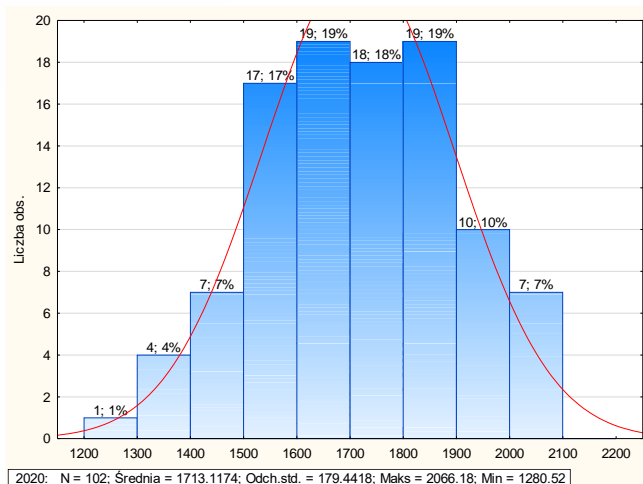
Rysunek 19 prezentuje przestrzenny rozkład dotacji per capita.

Analiza nie wskazuje w badanym okresie jednego przedziału wyraźniej wyróżniającego się w relacji do pozostałych.

W roku 2017 było po 17 jednostek (17%), w przedziałach 1300-1500, w 2018 było 22 jednostki w przedziale 1300-1400;

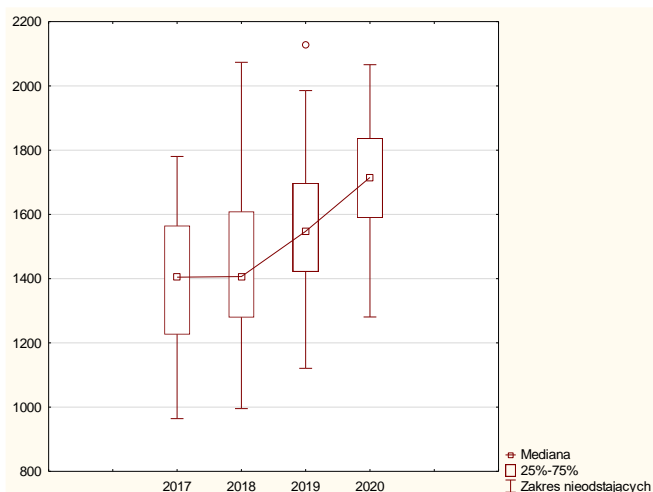
w roku 2019 było 21 jednostek (21%) w przedziale 1500-1600);

w roku 2020 było 19 jednostek (19%) – w przedziale 1600-1700 i 1800-1900.

Rysunek 19. Dotacja celowa z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 20. Zróżnicowanie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

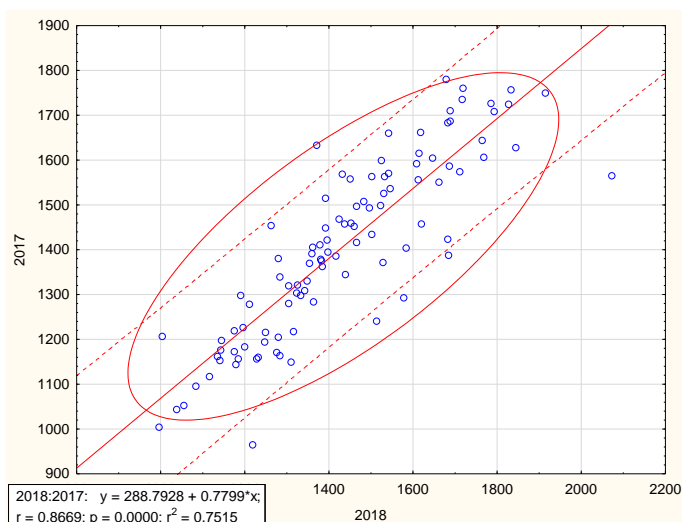
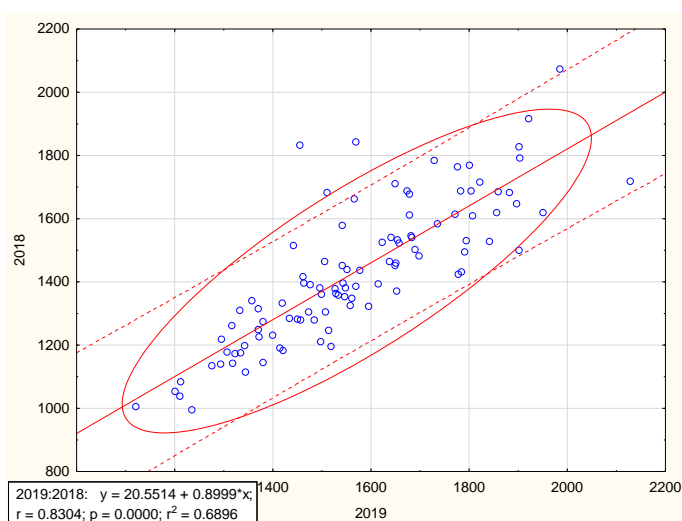
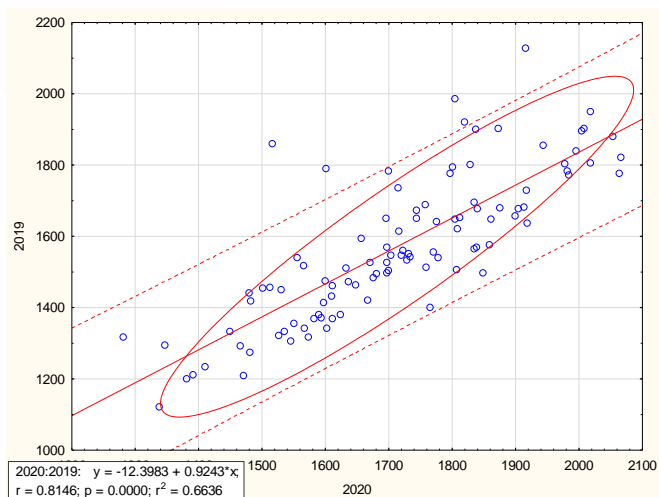
Analiza rozproszenia dotacji per capita wskazuje na spadek zróżnicowania. Jednostka odstającą w roku 2019 był Raków, w pozostałych latach brak było jednostek odstających zob. rysunek 20.

Analiza rozproszenia dotacji per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 wskazuje na spadek zróżnicowania. Potwierdza to rozstęp, rozstęp kwartyłowy, odchylenie standardowe i współczynnik zmienności. W latach 2017 i 2020 obserwujemy skośność ujemną, a w roku 2018 i 2019 obserwujemy skośność dodatnią zob. tabela 11. Prawostronna (Dominanta < Mediana < Średnia) skośność wskazuje, iż większa liczba gmin posiada wartości tych zmiennych mniejsze od ich wartości przeciętnej (rozkład taki ma wartość oczekiwaną (średnią) większą od mediany; i odwrotnie w przypadku lewostronnej (ujemnej; Dominanta > Mediana > Średnia) skośności).

Tabela 11. Miary statystyki opisowej dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	1407.45	1434.38	1571.11	1713.12
Mediana	1404.65	1406.46	1547.23	1715.21
Minimum	964.38	995.32	1121.00	1280.52
Maksimum	1780.33	2073.64	2127.69	2066.18
Dolny (Kwartył.)	1226.03	1279.24	1421.38	1589.40
Górny (Kwartył.)	1565.06	1609.03	1697.14	1837.42
Rozstęp	815.95	1078.32	1006.69	785.66
Kwartył. (Rozstęp)	339.03	329.79	275.76	248.02
Wariancja	39405.21	48684.91	41456.16	32199.35
Odch. std	198.51	220.65	203.61	179.44
Współ. zmn.	14.10	15.38	12.96	10.47
Skośność	-0.03	0.29	0.22	-0.07
Kurtoza	-0.86	-0.31	-0.44	-0.52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 21. Rozproszenie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 19 prezentuje model rozkładu poziomu dotacji per capita w gminach województwa świętokrzyskiego w relacji rok do roku w latach 2017 – 2020 (okres występowania pandemii covid 19).

Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją przede wszystkim rolniczą. W kolejnych relacjach lat były:

2020/2019; Raków, Chmielnik, Opatowiec, Bejsce, Tarłów, Moskorzew

2019/2018; Raków, Chmielnik, Wilczyce, Nowy Korczyn

2018/2017; Chmielnik, Bejsce, Sandomierz

Współczynnik korelacji Pearsona wynosił kolejno: $r=0.814$, $r=0.830$, $r=0.866$

Subwencje

Uzupełnieniem dochodów własnych JST jest subwencja ogólna zapewniająca możliwość oferowania odpowiedniej jakości i dostępności usług publicznych na minimalnym akceptowanym poziomie. Cechą odróżniającą ją od dotacji jest swoboda w wydatkowaniu. Decyzja o przeznaczeniu środków z subwencji ogólnej należy do organu stanowiącego (przekazywana na podstawie obiektywnych przesłanek). Subwencja ogólna przeznaczana jest na finansowanie zadań własnych⁴². Subwencja ogólna dla jednostek samorządu terytorialnego obejmuje części: wyrównawczą, oświatową i równoważącą (regionalną). Jest ona nieodłącznym elementem systemu finansów publicznych, gdyż dochody własne nie mogą być wyłącznym i wystarczającym źródłem finansowania zadań gmin.

Jak wskazuje dane zawarte w tabeli 12 w roku 2020 poziom subwencji per capita kształtował się w granicach od 663.27 w Sandomierzu (1) do 2 191.18 w Radoszycach (3).

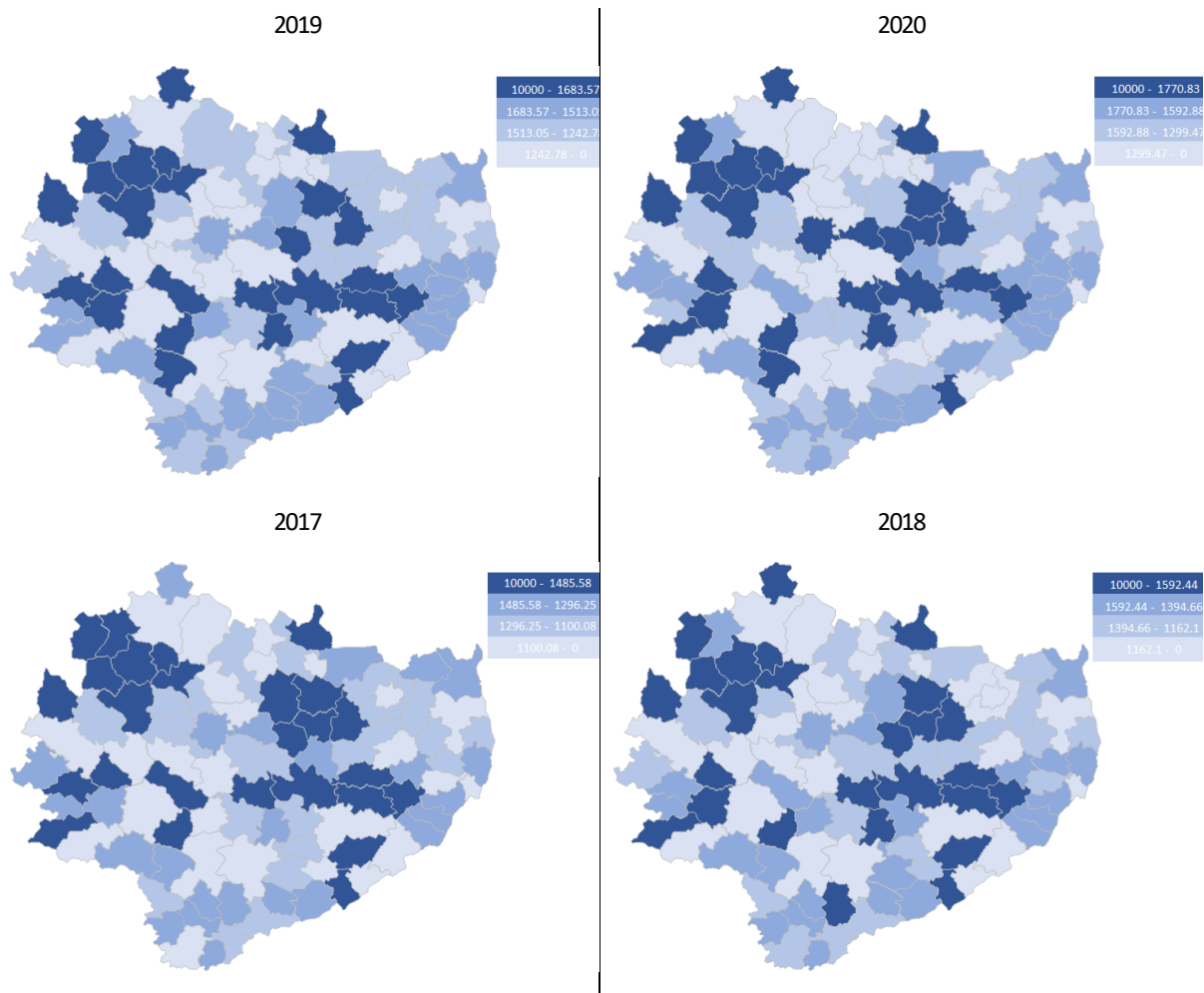
Tabela 12. Subwencja ogólna gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.)

	2017	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018	2018/2017	2020/2018	2020/2017
Radoszyce (3)	1 815.24	1 955.54	2 110.90	2 191.18	0.04	0.08	0.08	0.12	0.21
Pawłów (2)	1 632.13	1 654.90	1 786.34	2 160.63	0.21	0.08	0.01	0.31	0.32
Oksa (2)	1 748.98	1 844.70	2 005.50	2 133.00	0.06	0.09	0.05	0.16	0.22
Iwaniska (2)	1 685.24	1 719.64	1 924.01	2 071.66	0.08	0.12	0.02	0.2	0.23
Kluczewsko (2)	1 778.16	1 893.11	2 005.18	2 052.69	0.02	0.06	0.06	0.08	0.15
...									
Połaniec (3)	753.16	768.95	779.46	768.86	-0.01	0.01	0.02	0	0.02
Skarżysko-Kamienna (1)	542.61	603.29	686.93	745.53	0.09	0.14	0.11	0.24	0.37
Masłów (2)	752.52	635.04	698.18	718.36	0.03	0.1	-0.16	0.13	-0.05
Ostrowiec Świętokrzyski (1)	563.45	567.49	648.39	692.84	0.07	0.14	0.01	0.22	0.23
Starachowice (1)	579.74	600.4	656.56	663.82	0.01	0.09	0.04	0.11	0.15
Sandomierz (1)	621.47	646.06	680.06	663.27	-0.02	0.05	0.04	0.03	0.07

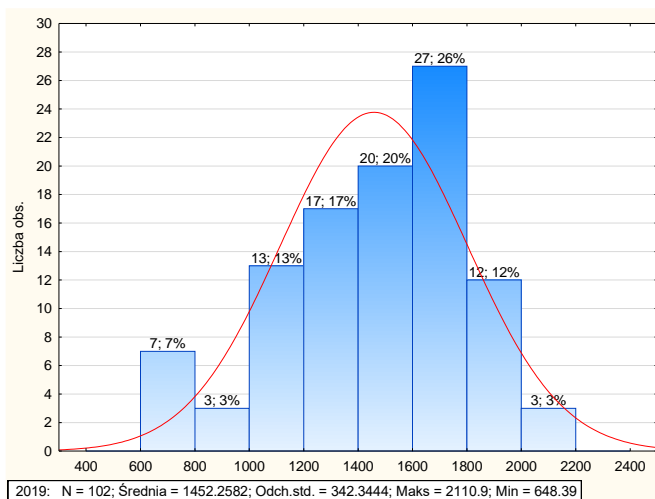
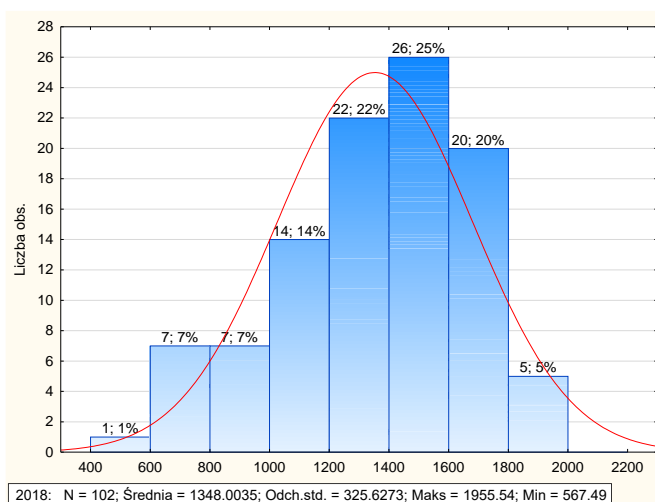
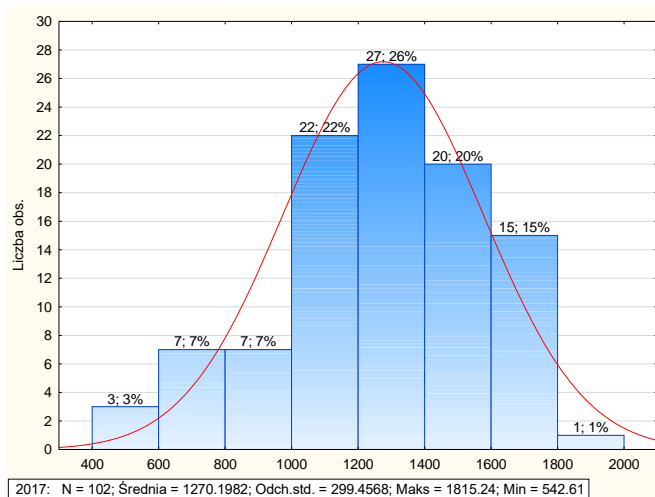
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

⁴² Z. Ofiarski., 2002, Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego, Difin, Warszawa, s. 278.

Rysunek 22 przedstawia przestrzenne zróżnicowanie gmin województwa świętokrzyskiego wg subwencji per capita. W grupie o najwyższym poziomie subwencji per capita (kolor ciemno niebieski) znalazły się następujące jednostki: Radoszyce (3), Pawłów (2), Oksa (2), Iwaniska (2) Kluczewsko (2) - gminy utożsamiane z tradycyjną funkcją rolniczą.

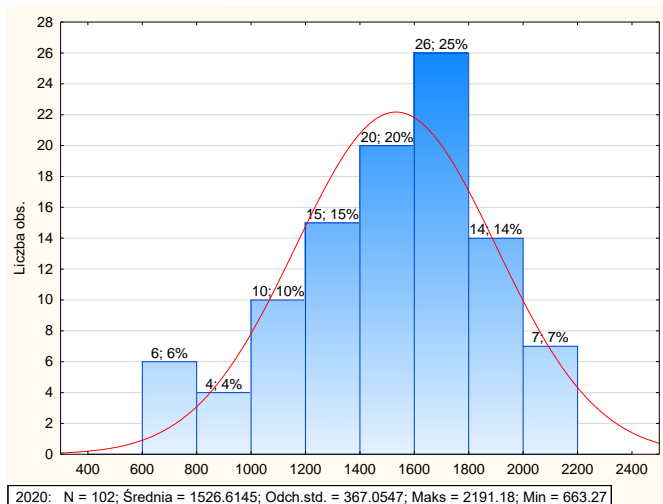

Rysunek 22. Przestrzenne zróżnicowanie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

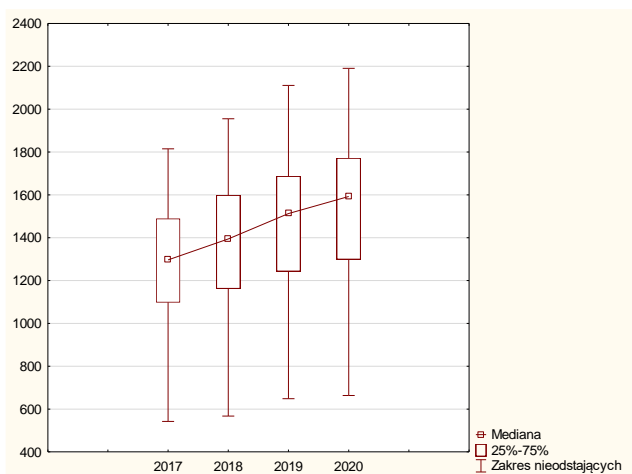
Rozkład subwencji per capita gmin województwa świętokrzyskiego prezentuje rysunek 23.

Najliczniejszym w roku 2017 był przedział 1200-1400 (27, 26%), w roku 2018 przedział 1400-1600 (26; 25%), w roku 2019 przedział 1600-1800 (27; 26%), a w roku 2020 przedział 1600-1800 (26; 25%). We wskazanych przedziałach była dominanta. Charakterystycznym jest podobna liczba jednostek w poszczególnych przedziałach, co może wskazywać na względną stałość jednostek w badanym obszarze.

Rysunek 23. Subwencja ogólna gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 24. Zróżnicowanie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

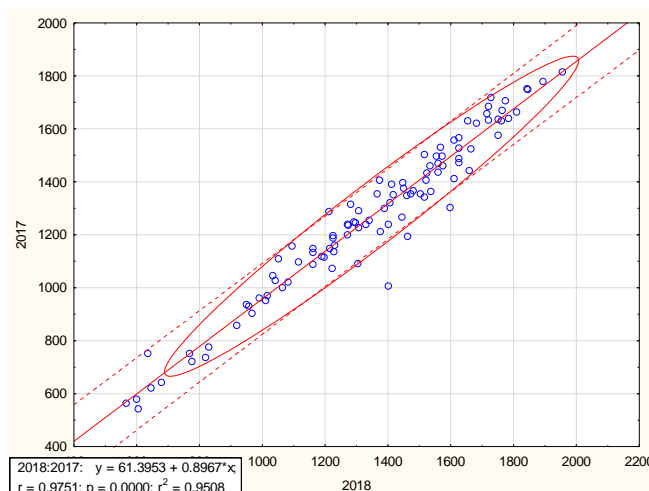
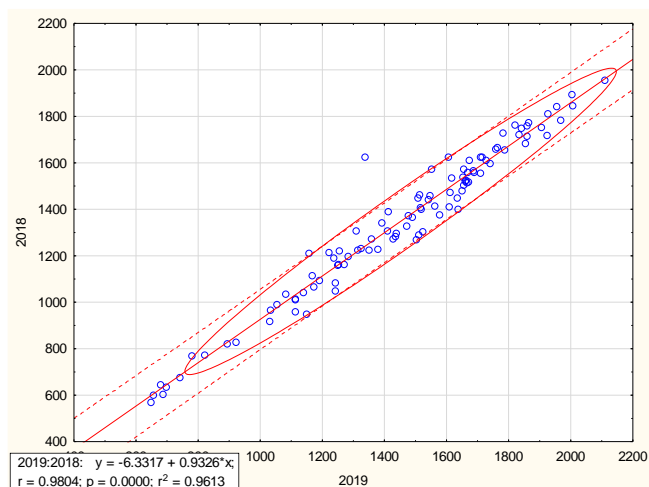
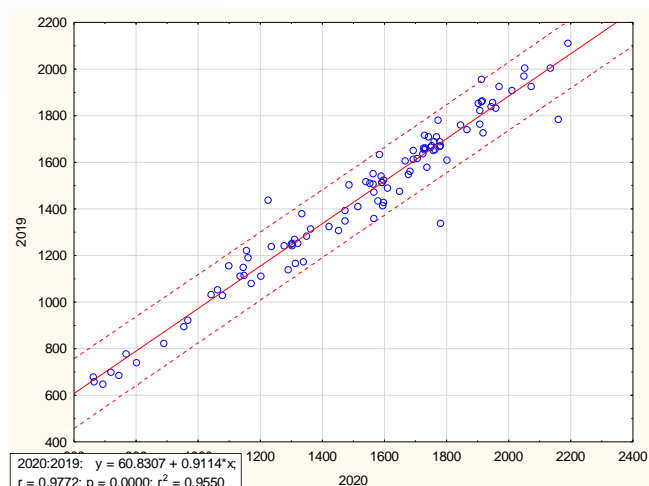
Analiza rozproszenia subwencji per capita gmin województwa świętokrzyskiego wskazuje na wzrost zróżnicowania zob. rysunek 24.

Analiza rozproszenia subwencji per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 wskazuje na wzrost zróżnicowania. Wskazują na to rozstęp, rozstęp kwartylowy, odchylenie standardowe i współczynnik zmienności. W latach 2017- 2020 obserwujemy skośność ujemną, rozkład taki ma wartość oczekiwaną (średnią) mniejszą od mediany zob. tabela 13. Oznacza to, że w próbie badawczej jest więcej wyników powyżej średniej (co dla destymulanty wydaje się negatywne).

Tabela 13. Miary statystyki opisowej subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Średnia	1270.20	1348.00	1452.26	1526.61
Mediana	1296.25	1394.66	1513.05	1592.88
Minimum	542.61	567.49	648.39	663.27
Maksimum	1815.24	1955.54	2110.90	2191.18
Dolny (Kwartyl.)	1096.97	1162.02	1242.65	1298.70
Górny (Kwartyl.)	1489.72	1598.74	1687.17	1772.21
Rozstęp	1272.63	1388.05	1462.51	1527.91
Kwartyl. (Rozstęp)	392.75	436.72	444.52	473.51
Wariancja	89674.37	106033.14	117199.70	134729.15
Odch. std	299.46	325.63	342.34	367.05
Współ. zm.	23.58	24.16	23.57	24.04
Skośność	-0.47	-0.53	-0.55	-0.58
Kurtoza	-0.23	-0.28	-0.21	-0.27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przestrzenne zróżnicowanie subwencji per capita gmin województwa świętokrzyskiego było stabilne zob. rysunek 25.

Jednostki odstające charakteryzowały się funkcją rolniczą, słabą strukturą rynku pracy i niskim rozwojem MŚP. W kolejnych relacjach były:

2020/2019; Bliżyn, Nowa Słupia, Pawłów

2019/2018; Nowa Słupia, Ostrowiec Św., Starachowice, Masłow, Sandomierz, Skarżysko-Kamienna

2018/2017; Kije, Masłow, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Ostrowiec Św., Sandomierz

Współczynnik korelacji Pearsona wyniósł kolejno $r=0.977$; $r=0.980$; $r=0.975$.

Rysunek 25. Rozproszenie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Samodzielność finansowa tzn. niezależność dochodowa i wydatkowa samorządu od budżetu państwa stanowi ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego. W rezultacie może to stanowić barierę wielofunkcyjnego rozwoju. Zdecydowanie wyższym poziomem rozwoju charakteryzują się gminy o najwyższych dochodach własnych. Decydują one o stopniu samodzielności finansowej gmin, a ich wzrost lub spadek ma wpływ na planowanie i realizację działalności inwestycyjnej.

Gminy są zasilane poprzez przekazywane im transfery (dotacje, subwencje), które mogą mieć przypisany konkretny cel ich wykorzystania (i w ten sposób ograniczać samodzielność wydatkową JST). Charakteryzują się one tym, że przekazywane są konkretnej jednostce i stanowią źródła jej dochodów. Za pomocą tego transferu państwo zapewnia sobie wpływ na kierunki realizacji lokalnej gospodarki.

Podsumowanie

Wzrastająca rola gmin w życiu społecznym skutkuje bezpośrednio tym, że oczekuje się od gmin określonego sposobu załatwiania spraw. Szczególny nacisk kładzie się na ekonomiczne i organizacyjne uwarunkowania jej działalności.

Możliwości finansowe poszczególnych instytucji są zależne od stanu finansów publicznych, a nie od jakości świadczonych usług. Duża część usług ma charakter niedochodowy, ale mają one znaczenie społeczne i gmina musi je realizować.

Ranga danej gminy na tle innych stanowi o sile jej przyciągania i atrakcyjności w relacji do dynamicznych zmian otoczenia. Decyduje o niej wiele czynników zarówno o charakterze ekonomicznym, społecznym, infrastrukturalnym, środowiskowym itd.

Efektywność działania gminy nie jest pojęciem jednoznacznym. Jest to szczególny proces wzajemnie ze sobą powiązanych zmian (gospodarczych, społecznych, politycznych czy kulturowych) zachodzących w lokalnym układzie społeczno-terytorialnym. Jest to proces wielowymiarowych zmian zbioru różnorodnych elementów składających się na współczesne społeczeństwo, gospodarkę i środowisko, a także powiązań między tymi elementami. Istotną cechą efektywności działania jest elastyczność, przejawiająca się w zdolności adaptacji podmiotów lokalnych do zmieniających się warunków rozwoju.

Gminy działają w coraz bardziej złożonym otoczeniu. Stanowią one miejsce koncentracji aktywności gospodarczej oraz są kreatorem rozwoju. Charakteryzują się autonomią w podejmowaniu decyzji, a ich działania są skierowane na zasoby finansowe, ludzkie, rzeczowe i informacyjne. W działaniu gmin specjalnego znaczenia nabiera zarządzanie środkami finansowymi, które oddziałuje na sytuację ekonomiczną samorządu. Determinanty działania gmin mają charakter interaktywny. Są one splotem wzajemnie powiązanych ze sobą czynników, które tworzą wielowymiarową przestrzeń. Należy je postrzegać, jako zbiór wzajemnie zależnych elementów. Występują one w tym samym horyzoncie czasowym i przestrzennym⁴³.

Gminy województwa świętokrzyskiego są przestrzennie spolaryzowane pod względem finansów (również demografii, ekonomii, kapitału społecznego), które kształtują ich efektywność i procesy działania. Mają na to wpływ: poziom rozwoju, charakter gospodarki oraz położenie względem silnej jednostki jakimi są jednostki miejskie, a szczególnie miasto Kielce – stolica województwa świętokrzyskiego. Samorząd jest silnie zróżnicowany z punktu widzenia poziomu dochodów i wydatków gmin. Jego sytuacja finansowa jest uzależniona m.in. od poziomu dochodów własnych, chodów z PIT i CIT, z podatków i opłat lokalnych. Dochody własne traktowane są jako wyznacznik zamożności gminy oraz podstawowe źródło informacji o jej sytuacji finansowej. Zamożność mieszkańców (na co wskazują m.in. dochody z PIT) oddziałuje na sytuację finansową.

⁴³ T. Travers, 2012, Local government's role in promoting economic growth: removing unnecessary barriers to success. Local Government Association, London, UK, s. 7-16.

Głównym problemem w działalności gmin jest poziom transferów z budżetu państwa oraz niedostatek endogenicznych czynników stanowiący barierę samodzielnego zainicjowania rozwoju. Zasoby pracy i kapitałów endogenicznych kurczą się na skutek efektów wymywania (wash-out effects). Istotne jest, by proces ten nie niszczył zdolności absorpcyjnej, niezbędnej do realizacji procesów trwałego rozwoju. Rozpoznanie specyfiki atrakcyjności gmin pozwoli określić kondycję jednostek, a tym samym umożliwi określenie podstaw kreatywnej działalności gmin w procesie rozwoju.

Spis tabel

Tabela 1. Poziom dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	10
Tabela 2. Miary statystyki opisowej dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	14
Tabela 3. Dochody własne razem PC i Poziom dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.).....	17
Tabela 4. Miary statystyki opisowej dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	21
Tabela 5. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.).....	24
Tabela 6. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (podatek dochodowy i od osób fizycznych) (w zł; sortowano wg 2020 r.).....	26
Tabela 7. Miary statystyki opisowej dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	30
Tabela 8. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (podatek dochodowy od osób prawnych) (w zł; sortowano wg 2020 r.).....	32
Tabela 9. Miary statystyki opisowej dochodów z CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	35
Tabela 10. Dotacje celowe z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	38
Tabela 11. Miary statystyki opisowej dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	42
Tabela 12. Subwencja ogólna gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; sortowano wg 2020 r.).....	44
Tabela 13. Miary statystyki opisowej subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	48

Spis rysunków

Rysunek 1. Przestrzenne zróżnicowanie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	11
Rysunek 2. Dochody ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	12
Rysunek 3. Zróżnicowanie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	13
Rysunek 4. Rozproszenie dochodów ogółem per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	15
Rysunek 5. Przestrzenne zróżnicowanie zmiennej „Dochody własne razem” PC gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	18
Rysunek 6. Dochody własne razem PC gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	20
Rysunek 7. Zróżnicowanie dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	20
Rysunek 8. Zróżnicowanie dochodów własnych per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	22
Rysunek 9. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 (w zł; (sortowano wg 2020 r.)	25
Rysunek 10. Zróżnicowanie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	27
Rysunek 11. Rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	29
Rysunek 12. Przestrzenne rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	29
Rysunek 13. Rozproszenie dochodów z PIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	31
Rysunek 14. Przestrzenne zróżnicowanie dochodów z podatku CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	33
Rysunek 15. Dochody z podatku CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	34
Rysunek 16. Zróżnicowanie dochodów z CIT per capita gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	35
Rysunek 17. Rozproszenie dochodów z podatku CIT gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020 ...	36
Rysunek 18. Przestrzenne zróżnicowanie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	39
Rysunek 19. Dotacja celowa z budżetu państwa ogółem w gminach województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	41
Rysunek 20. Zróżnicowanie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	41
Rysunek 21. Rozproszenie dotacji celowej z budżetu państwa ogółem gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	43
Rysunek 22. Przestrzenne zróżnicowanie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	45
Rysunek 23. Subwencja ogólna gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	47
Rysunek 24. Zróżnicowanie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	47
Rysunek 25. Rozproszenie subwencji ogólnej gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2017-2020	49

Spis literatury

- Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów, 2017, Województwo świętokrzyskie, Raport przygotowany na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie Warszawa.
- Bal-Woźniak T., 2006, Kapitał intelektualny w gospodarce opartej na wiedzy [w:] D. Kopycińska (red.), Kapitał ludzki w gospodarce opartej na wiedzy, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Bartkowiak R., Ostaszewski J., 2011, Ekonomia, nauki o zarządzaniu, finanse i nauki prawne wobec światowych przemian kulturowych, społecznych, gospodarczych i politycznych, Oficyna Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Bednarczyk M., 2001, Organizacje publiczne, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa – Kraków.
- Bień W., 2017, Ocena kondycji finansowej gmin województwa małopolskiego w latach 2007- 2016, „Studia Ekonomiczne”, nr 345.
- Bochliński J., Zawadzki J., 1999, Polska – nowy podział terytorialny, Świat Książki, Warszawa.
- Borodo A., 1999, Subwencje i dotacje jako forma dochodów samorządu terytorialnego w Polsce – wybrane zagadnienia prawne, [w:] Dębowska-Romanowska T., Konstytucja, ustrój, system finansowy państwa, Warszawa.
- Brezdeń P., Spallek W., 2012, Kondycja finansowa samorządu terytorialnego w Polsce jako czynnik stymulujący innowacyjność gospodarki., Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego nr 19.
- Dennis L., 2004, *Determinants of Financial Condition: A Study of US Cities*. Orlando, FL: University of Central Florida.
- Douglas J.W., Gaddie R.K., 2002, State rainy day funds and fiscal crises: Rainy day funds and the 1990–1991 recession revisited, *Public Budgeting & Finance*, t. 22, [https:// doi: 10.1111/1540-5850.00063](https://doi.org/10.1111/1540-5850.00063).
- Dworakowska M., 2018, Dochody budżetowe jednostki samorządu terytorialnego z perspektywy absorpcji funduszy unijnych, *Optimum Economic Studies* nr 3 (93).
- Dziekański P., 2014, Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej, „Kultura bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, nr 16.
- Filas J., Piszczek M., Stobnicka I., 1999, Budżet zadaniowy- narzędzia i procedury, Agencja Rozwoju Komunalnego, Warszawa.
- Filipiak B., Dylewski M., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., 2011, Analiza finansowa budżetów jednostek samorządu terytorialnego, Municipium, Warszawa.
- Hałaburda D., 2011, Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego w świetle nowych regulacji prawnych. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 91.
- Hendrick R., 2004, Assessing and measuring the fiscal health of local governments, *Urban Affairs Review*, t. 40, nr 1, <https://dx.doi.org/10.1177/1078087404268076>.
- <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/2259,pojecie.html> (28.02.2018).
- Jajuga K., 1993, *Statystyczna analiza wielowymiarowa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Jastrzębska, M., 2002, Kondycja finansowa a polityka finansowa jednostki samorządu terytorialnego (uwarunkowania i związki). *Samorząd Terytorialny*, 11.
- Jóźwiak M.A., Jóźwiak M., Strzyż M., 2010, Predyspozycje naturalne regionu świętokrzyskiego do rozwoju turystyki, *Krajobraz a Turystyka*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego Nr 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec.
- Kaleta A., 1997, Problematyka aktywizacji społeczności lokalnych [w] Maik W., *Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 177.
- Kata R., 2015, Ryzyko finansowe w kontekście zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego w Polsce, „Optimum, *Studia Ekonomiczne*”, nr 4 (76), <https://doi.org/10.15290/ose.2015.04.76.04>.
- Kitler W., 2010, Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji, *TWO, Zeszyt Problematyki* 1(61).
- Kopyściański T., Rólczyński T., 2014, Analiza wskaźników opisujących sytuację finansową powiatów w województwie dolnośląskim w latach 2006-2012, *Studia Ekonomiczne*, Nr 206, Wyd. UE, Katowice.
- Kosek-Wojnar M., Surówka K., 2002, *Finanse samorządu terytorialnego*, Kraków.
- Kozera A., 2017, Rosnące zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego jako zagrożenie dla rozwoju lokalnego *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 49, DOI: 10.15584/nsawg.2017.1.16.
- Krzyżanowska M., 2000, *Marketing usług organizacji niekomercyjnych*, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa.
- Łuczyszyn A., 2013, *Nowe kierunki rozwoju lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem peryferyjnych ośrodków w metropoliach*. CeDeWu.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa.
- Malinowska-Misiąg E., Misiąg W., 2006, *Finanse publiczne w Polsce*, LexisNexis, Warszawa-Rzeszów.
- Marczak J., 2007, W sprawie klasyfikacji dochodów jednostek samorządu terytorialnego, w: *Stan i kierunki rozwoju finansów samorządu terytorialnego*, red. L. Patrzalek, Wydawnictwo WSB, Poznań-Wrocław.

- Markowski T., 2011, Funkcjonowanie gospodarki przestrzennej – założenia budowy modelu zintegrowanego planowania i zarządzania rozwojem, (w:) System planowania przestrzennego i jego rola w strategicznym zarządzaniu rozwojem kraju, Studia KPZK PAN, t. CXXXIV, Warszawa.
- Markowski T., 2014, Zintegrowane planowanie rozwoju (w:) A. Kukliński, J. Woźniak (red.), Przeszłość Wolności, wymiar krajowy – regionalny – międzynarodowy, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, Kraków.
- Markowski T., 2015, Zintegrowane plany rozwoju warunkiem sprawnego zarządzania miejskimi obszarami funkcjonalnymi (w:) Świat współpracy świat konfrontacji, wybory strategiczne dla Małopolski i Polski w warunkach podwyższonej niepewności, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, Kraków.
- Motek P., 2006, *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim*, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Nazarczuk J.M., Cicha-Nazarczuk M., 2014, Zróżnicowanie kapitału ludzkiego w regionach Polski, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług nr 114, Szczecin.
- Nowicki M., 2014 (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw, IBNGR, Warszawa.
- Ofiarski Z., 2002, Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego, Difin, Warszawa.
- Okólski M., 2005, Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Ossowska L., Ziemińska A., 2010, Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, Journal of Agribusiness and Rural Development 4(18).
- Ostrowska A., 2014, Dotacje celowe z budżetu państwa na zadania samorządu terytorialnego a konstytucyjna zasada adekwatności, Prawo budżetowe Państwa i Samorządu 2(2).
- Owsiak S., 1997, Finanse publiczne. Teoria i praktyka, PWN, Warszawa.
- Pawlik A., 2016, Przedsiębiorczość (red.), Wyd. UJK, Kielce.
- Pawlik A., Dziekański P., 2020, Obraz społeczno-gospodarczy gmin województwa świętokrzyskiego, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Pawlik A., Dziekański P., 2020, Atrakcyjność miast i gmin województwa świętokrzyskiego, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Pawlik A., Karpińska U., 2020, The Financial Situation as a Stimulant of the Competitive Position of Rural Communes in the Świętokrzyskie Voivodeship, Baltic Journal of Economic Studies, 5(5).
- Poniatowicz M., 2016, Stabilność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w aspekcie nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej i zmian w systemie dochodów samorządowych, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 125, DOI: 10.18276/epu.2016.125-01.
- Przygodzki Z., 2015, Kapitał terytorialny w zintegrowanym planowaniu rozwoju. Koncepcje współpracy, Barometr Regionalny. Analizy i prognozy, 4(42).
- Reindl T., Szot-Gabryś T., (red.), Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach, Kielce.
- Sobczyk A., 2010, Rozwój lokalny – wybrane problemy finansowania, [w:] Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 81, Warszawa.
- Standar A., 2017, Ocena kondycji finansowej gmin oraz jej wybranych uwarunkowań na przykładzie województwa wielkopolskiego przy wykorzystaniu metody TOPSIS, *Więć i Rolnictwo*, 2 (175).
- Styś A. 1996, (red.), Marketing usług, Wyd. AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Surówka K., 2013, Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce, PWE, Warszawa.
- Surówka K., 2014, Samorząd terytorialny w Polsce w dobie spowolnienia gospodarczego, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, nr 3.
- Swianiewicz P., Dziemianowicz W., 1999, Atrakcyjność inwestycyjna miast 1998-1999, IBn-GR, Warszawa.
- Szot-Gabryś T., 2008, Znaczenie przedsiębiorczości i innowacji dla rozwoju regionu, [w:] Pałaszewska-Reindl T. Szot-Gabryś T., (red.), Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach, Kielce.
- Szymła Z., 2000, Determinanty rozwoju regionalnego, Wrocław.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869).*
- Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r., Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578 z późniejszymi zmianami, art. 2.
- Zawora J., 2008, Samodzielność finansowa samorządu gminnego, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Zawora J., Zawora P., 2013, Deficyt i zadłużenie samorządów gminnych w świetle ograniczeń ustawowych, „Przedsiębiorstwo i Region”, nr 5.
- Zeliaś A., 1997, Teoria prognozy, PWE, Warszawa 1997.
- Zeliaś A., 2000, Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym, AE, Kraków.
- Zioło M., 2011, Zewnętrzne, obce źródła finansowania wydatków inwestycyjnych gmin i determinanty ich doboru, Zeszyty Naukowe, Kraków PTE, nr 10.

- Zioło M., 2016, Specyfika funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego a popyt na usługi finansowe, [w:] Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z instytucjami finansowymi: uwarunkowania – procesy – decyzje, Filipiak B.Z., Zioło M. (red.), Difin, Warszawa.
- Borodo A., 2007, Słownik finansów samorządowych, Wydawnictwo „Dom Organizatora” w Toruniu, Toruń.
- Brol R., 1998, Rozwój lokalny – nowa logika rozwoju gospodarczego, Gospodarka lokalna w teorii i praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, 785, Wrocław.
- Brol M., 2006, Polityka dochodowa gminy jako narzędzie interwencjonizmu samorządowego, Szczecin.
- Broniatowska P., Gajewski P., Rogut A., 2011, Rynek pracy w makroregionie wschodnim, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Cabaleiro-Casal R., Buch-Gómez E.J., Vaamonde Liste A., 2013, Developing a Method to Assessing the Municipal Financial Health, American Review of Public Administration, 43(6).
- Churski P., Borowczak P., Dolata A., Dominik M., Hauke J., Perdał J., Konecka-Szydłowska R.B., 2013, Czynniki rozwoju obszarów wzrostu i obszarów stagnacji gospodarczej w Polsce, Uniwersytet im. A. Mickiewicza.
- Dennis L., 2004, Determinants of Financial Condition: A Study of US Cities. Orlando, FL: University of Central Florida.
- Douglas J.W., Gaddie R.K., 2002, State rainy day funds and fiscal crises: Rainy day funds and the 1990–1991 recession revisited, Public Budgeting & Finance, t. 22.
- Dziekański P., 2014, Koncepcja wskaźnika syntetycznego do oceny sytuacji finansowej powiatów, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Research Papers of Wrocław University of Economics”, nr 329.
- Dziekański P., 2018, Zróżnicowanie rozwoju powiatów Polski Wschodniej a problem samodzielności finansowej, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 56 (4).
- Dziekański P., 2018, Ocena efektywności funkcjonowania gmin województwa świętokrzyskiego w świetle ekonomii instytucjonalnej (analiza wielowymiarowa), Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Dziemianowicz R.I., 2007, Podatki obciążające rolnictwo i ich wpływ na rozwój lokalny, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu 9, z. 2.
- Dziemianowicz R.I., 2008, System podatkowy jako instrument wspierający zrównoważony rozwój, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1192.
- Godlewska-Majkowska H., 2008, Istota atrakcyjności inwestycyjnej regionów. W: H. Godlewska-Majkowska (red.), Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar, Wyd. SGH, Warszawa.
- Godlewska-Majkowska H., 2011, Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski na tle Unii Europejskiej. Wyd. SGH, Warszawa.
- Godlewska-Majkowska H., 2012, Metodyka parametryzacji atrakcyjności inwestycyjnej regionów, Wyd. SGH, Warszawa.
- Glumińska-Pawlic J., 2008, Jakie są faktyczne ograniczenia samodzielności finansowej jst w zakresie kształtowania wydatków? W: C. Kosikowski, (red.), Finanse samorządowe, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/monografie/zrodla-finansowania-samorzadu-terytorialnego-369360104>
- Kalinowski T., 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski. W: T. Kalinowski (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski, IBnGR, Gdańsk.
- Kiniorska, I., 2014, Potencjał rozwojowy obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego a polityka spójności, w: W. Kamińska, K. Heffner (red.), Polityka spójności a rozwój obszarów wiejskich. Stare problemy i nowe wyzwania, PAN KPZK. t. CLVI, Warszawa.
- Klepacki B., Kusto B., 2009, Ocena kondycji finansowej gmin województwa świętokrzyskiego, ZN SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 77, Warszawa.
- Konstytucja RP, Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.
- Korenik S., 2003, Dysproporcje w rozwoju regionów Polski - wybrane aspekty, Wyd. AE im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Kornberger-Sokołowska E., 2001, Decentralizacja finansów publicznych a samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego, LIBER, Warszawa.
- Kosek-Wojnar M., Surówka K., 2002, Finanse samorządu terytorialnego, AE Kraków.
- Kosek-Wojnar M., 2006, Samodzielność jednostek samorządu terytorialnego w sferze wydatków, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni, nr 4.
- Mackiewicz M., Misiąg W., Tomalak M., 2003, Samorządowa kasa, czyli na co idą pieniądze w gminach, powiatach i województwach, Alinex Inżynieria Finansowa, Warszawa.
- Milczarek D., 2005, Potencjał Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych (część 1). Studia Europejskie, nr 1.
- Misiąg W., 2004, Budżet gminy dla praktyków, Wydawnictwo Samorządu Terytorialnego MUNICIPIUM SA, Warszawa.
- Miśkiewicz D., 2018, Ekonomiczne determinanty atrakcyjności inwestycyjnej w tle ograniczeń budżetowych, Współczesne Problemy Ekonomiczne nr 1 (16).
- Motek P., 2006, Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Nasiłowski M., 2004, System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii, Wyd. Key Text, Warszawa.
- Nazarczuk M.I., 2001, Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i regionów Polski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińskiego-Mazurskiego, Olsztyn.

- Okólski M., 2005, Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Parysek J., 1995, Rola samorządu terytorialnego w rozwoju lokalnym. W: J. Parysek (red.), Rozwój lokalny. Zagospodarowanie przestrzenne i nisze atrakcyjności gospodarczej, PAN, Warszawa.
- Perry J.L., Christensen R.K., (ed.), 2015, Handbook of Public Administration, Jossey-Bass, San Francisco.
- Pindyk E., 2014, Podatek od nieruchomości jako źródło dochodów a rozwój gminy, Prac Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 346, Finanse publiczne.
- Poniatowicz M., 2014, Instrumenty nowoczesnego zarządzania finansami w kontekście efektywności, sprawności i skuteczności działania jednostek samorządu terytorialnego, Finanse Komunalne, nr 7-8.
- Poniatowicz M., 2015, Determinanty autonomii dochodowej samorządu terytorialnego w Polsce, Nauki o Finansach, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 22(1), Wrocław;
- Poniatowicz M., R. Dziemianowicz R., 2016, Udziały samorządu terytorialnego w państwowych podatkach dochodowych w aspekcie postulatów teoretycznych federalizmu fiskalnego, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin (Polonia Vol.L, 1 Sectio H, DOI:10.17951/h.2016.50.1.295
- Prus P., Dziekanski P., 2019, Spatial diversification of the level of development and the financial situation of rural communes in the Świętokrzyskie voivodship. Annals of the Polish Association of Agricultural and Agrobusiness Economists, 21(1).
- Przygodzka R., 2014, Źródła finansowania gmin wiejskich w Polsce, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, tom XVI, zeszyt 6.
- Radwan A., Paluch Ł., 2008, Studium nad przestrzennym zróżnicowaniem infrastruktury w ochronie i jakości środowiska naturalnego w dostosowaniu do wymogów Unii Europejskiej. [w:] M. Dudek (red.), Polityka unijnej integracji – wybrane elementy zewnętrzne i wewnętrzne, Zielona Góra.
- Rodríguez-Bolívar M.P., Navarro-Galera A., Alcaide-Muñoz L., López-Subirés M.D., 2016, Risk Factors and Drivers of Financial Sustainability in Local Government: An Empirical Study, Local Government Studies, vol. 42(1).
- Rosner A., 2012, Zmiany rozkładu przestrzennego zaludnienia obszarów wiejskich. Wiejskie obszary zmniejszające zaludnienie i koncentrujące ludność wiejską, IRWiR PAN, Warszawa.
- Ryńca R., 2009, Zrównoważona karta działania jako metoda pomiaru efektywności procesów i działań, Oficyna Wyd. Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- Samuelson P., Nordhaus W., 2002, Ekonomia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sekuła A., 2007, Ewolucja instytucji samorządu terytorialnego w Polsce po roku 1989, [W:] K. Gomółka (red.), Samorząd terytorialny w krajach Unii Europejskiej, PWSZ, Elbląg.
- Standar A., 2017, Ocena kondycji finansowej gmin oraz jej wybranych uwarunkowań na przykładzie województwa wielkopolskiego przy wykorzystaniu metody TOPSIS Wieś i Rolnictwo 2 (175).
- Stanny M., Strzelczyk W., 2015, Zróżnicowanie przestrzenne sytuacji dochodowej gmin a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich w Polsce, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, tom XVII, zeszyt 4.
- Stanny M., Strzelczyk W., 2018, Kondycja finansowa samorządów lokalnych a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich. Ujęcie przestrzenne, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Sobczyk A., 2009, Finansowanie rozwoju gminy z dochodów własnych ZN SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 77, Warszawa
- Sobczyk A., 2010, Rozwój lokalny – wybrane problemy finansowania, ZN SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, 81, Warszawa.
- Stępień H., 2006, Finanse lokalne w warunkach decentralizacji finansów publicznych, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek.
- Surówka K., 2013, Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Surówka K., 2014, Samorząd terytorialny w Polsce w dobie spowolnienia gospodarczego, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, nr 37.
- Swianiewicz P., Dziemianowicz W., 1999, Atrakcyjność inwestycyjna miast 1998-1999, IBn-GR, Warszawa.
- Swianiewicz P., 2004, Finanse lokalne – teoria i praktyka, Municipium Warszawa.
- Travers T., 2012, Local government's role in promoting economic growth: removing unnecessary barriers to success. Local Government Association, London, UK.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 13 listopada 2004 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, art. 4 (Dz.U. Nr 203. poz. 1966).
- Wang X., Dennis L., Sen Y., 2007, Measuring Financial Condition: A Study of U.S. States, Public Budgeting & Finance.
- Wojciechowski E., 2012, Zarządzanie w samorządzie terytorialnym, Warszawa.
- Zawora J., Zawora P., 2014, Stan finansów samorządowych u progu nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014–2020, Przedsiębiorstwo i Region, nr 6.
- Zeliaś A., 1997, Teoria prognozy, PWE, Warszawa .
- Zeliaś A., 2000, Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym, AE, Kraków.